

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΘ' (ΕΣΑΜΗΝΟ Α')

Ἀθήνα, 15 τοῦ Ἀπριλίη 1922

ΑΡΙΘ. 759 (ΦΥΛ. 8)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ANDRÉAS LATZKO : Οἱ ἄνθρωποι κατηγοροῦν.
Κ. ΚΑΤΣΟΠΟΥΛΟΣ : Ἀνέκδοτα γράμματα πρὸς τὸν
Ντίιτριχ.
L. FRANK : Ὁ ἄνθρωπος εἶναι καλός.

ΚΥΡΟΣ ΔΑΝΕΖΗΣ : Κυριασία.
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ : Νεοελληνική
φιλολογία. — Ἐξή φιλολογία. — Ἡ κοινὴ γνώμη —
Περιοδικά. — Χωρὶς γραμματόσημο.

ANDRÉAS LATZKO

ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΝ

Ὁ Οὐγγαρέζος συγγραφέας Andréas Latzko, πού ἡ φήμη του σήμερα ἔχει ἀπλωθεῖ σ' ὅλο τὸν κόσμο, εἶναι ὁ συγγραφέας πού γέννησε ὁ μεγάλος ὁ πόλεμος. Πόλεμος ὡς ἀξιωματικὸς καὶ σὰ γύριος ἀπὸ τὸ Μέτωπο κάθισε κ' ἔγραψε μὲ ὅλη τους τὴν ὠμὴ πραγματικότητα καὶ μάληθινὸ ἀνθρώπινον πόνον τὰ ὅσα εἶδε. Ἐδῶ ἔγινε γνωστὸς ἀπὸ τὸ θαυμάσιον βιβλίον του: «Οἱ ἄνθρωποι ἐν πολέμῳ» πού τὸ μετάρφρασε ὁ Ἀγγέλης καὶ τὸ βγάλει ὁ Γ. Βουσιλείου. Πολὺ ἀνώτερον εἶναι τὸ ρομάντζο του «Οἱ ἄνθρωποι κατηγοροῦν», πού παρακάτου δίνουμε ἕνα κομμάτι του. Τὸ ρομάντζο πλέκεται γύρω στὴ στρατιωτικὴ ζωὴ τοῦ πιανίστα Γκάτσκη, πού ἡ ἀγαπητικὴ του, μιὰ τραγουδίστρια τῆς αὐτοκρατορικῆς ὁπερας τοῦ Βερολίνου, ἀπὸ ὑπερβολὴ καὶ πικρῶν παραινέσεων τὸν παρακίνησε νὰ πῆι νὰ καταταχθεῖ ἐδελοντής. Ὑστερ' ἀπὸ λίγες βδομάδες, καὶ πρὶν ἀκόμα φέγει γιὰ τὸ Μέτωπο, μιὰ Κυριακὴ, πού παίρνει ἄδεια, πάει μ' ἕνα σύντροφόν του, τὸ ζωγράφον Βάιλερ, στὸ σπίτι τῆς Ματίλντης, ὅπου γίνεται ἡ παρακάτου σκηνή.

Σιωπηλοὶ, βυθισμένοι κ' οἱ δυὸ στοὺς στοχασμοὺς τους, περᾶσανε τίς γεμάτες κόσμον συνοικίες, πηδῆσανε σ' ἕνα τράμ, δίχως νὰ ποῦνε λέξη, καὶ μονάχα ξαναζυγῶσανε σὰν ἀνεβαίνανε τὰ σκαλιὰ πεῦφερναν στὸ διαμέρισμα τῆς Ματίλντης. Στὸ δεύτερον πάτωμα περᾶσανε μπρὲς ἀπὸ μιὰ πόρτα, πού εἶχε μιὰ πλάκα ἀπὸ μαυρισμένο χαλκὸ μὲ τὸνομα τοῦ Γκάτσκη ἀπάνω. μὰ αὐτὸς ἔστρεψε ἀπ' τὴν ἄλλη καὶ μονάχα μὲ τὴ φαντασία του χάρησε τὰ βιβλία του πού εἶτανε κει μέσα ἀραδιασμένα, τοῦ φάνηκε πὼς κάποια ἀγκυλιὰ ἀνοιγότανε πρὸς αὐτόν, καὶ σύρθηκε ἴσαμε τὸ ἄλλο κεφαλόσκαλο, κρατώντας τὸν ἀνυπόμονον Βάιλερ καὶ ψιθυρίζοντας.

— Μὰ μὴν περπατᾶς τόσο γλήγορα!

Μὰ κατὰ βᾶθος καμάρωνε. Ἐνα χαμόγελο τὸν ἐλάφρωνε. Κ' οἱ ἄλλοι λοιπὸν πηγαίνανε πρὸς αὐτὴν, σὰ σὲ μιὰ δύναμη ἐξουσιαστικὴ, καὶ δὲν μπόρῳσαν

νὰ τὴ δεῖ κανεὶς μιὰ φορὰ δίχως νὰ νιώσει τὴν ἀνάγκη νὰ ξαναπάει πρὸς αὐτὴν σὰ σὲ προσκύνημα!

Χωρὶς ἀμφιβολία ὁ μικρὸς δόκιμος δὲ εἶτανε πὰ καὶ πάνω.

— Γιατὶ λοιπὸν δὲν ἀνεβαίνεις; τονὲ ρώτησεν ὁ Βάιλερ, σκυμένος πάνω ἀπὸ τὸ κάγκελο τῆς σκάλας.

— Ἐρχομαι, ἔρχομαι. Χτύπησε τὴν πόρτα, τοῦ ἀπάντησε, μὲ λεπτὴν εἰρωνεία.

— Ρίχνονται σαυτὴν σὰν παιδιὰ σὲ Χριστουγεννιάτικον δέντρο, συλλογιζότανε μὲ περηφάνεια. Κι ἀλήθεια ἀκούστηκε ἕνα μακρὸν, στριγγὸν κουδούνισμα, σὰ γιὰ τὸ μοίρασμα τῶν δώρων.

Στὴν ἀντικάμαρα, πλάι ἀπὸ τὸ μαντῦα τοῦ δόκιμου, φαινότανε ἕνα πανωφόρι ἀπὸ γούνομα καὶ μιὰ ρεπούμπλικα μὲ τριμένο γύρο.

— Αὐτὸς ὁ καταραμένος Ντόρντορφ δὲν ξεκόλλαι ἀπὸ δῶ, μούγκρισεν ὁ Γκάτσκη. Ὁ Βάιλερ χαμογέλασε μὲ κουρασμένο ὕφος. Θᾶχουμε συζήτηση μέσα, συλλογίστηκε σηκώνοντας τοὺς ὤμους του. Καὶ τὴν ὥρα ποῦδγαζε τὸ μαντῦα του, μεῦθυμο τόνον εἶπε.

— Μὲν' αὐτὰ πρέπει νάβαι πολὺ ἀφοσιωμένος. Κάθε Κυριακὴ τονὲ διώχνουν καὶ ξανάρχεται σὰ νὰ μὴν ἔγινε τίποτα.

— Ὁ Γκάτσκη ἔκανε ἕνα καταφρονητικὸ κίνημα. Πάντα τοῦ καθότανε στὸ στομάχι αὐτὸς ὁ κύριος θεῖος. Ἀπὸ τότε πού ἄρχισε ὁ πόλεμος συγκρατιότανε μὲ κόπο γιὰ νὰ μὴν πετάξει ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα αὐτὸ τὸ γέρο φαγᾶ. Εἶχε ἀλήθεια κάποια μακρινὴ συγγένεια μὲ τὴ Ματίλντη, μὰ πραγματικὰ ἐκμεταλλευότανε τὸ χουδαρνταλίκι τῆς. Πολὺ περισσότερο ἀπὸ τοὺς δεσμοὺς τῆς συγγένειας, τὸν τραβοῦσαν τὰ πλουσιοπάροχα τραπέζια τῆς, τὰ τζαμπατζιδικὰ εἰσιτήρια στὴν ὄπερα, καὶ ἕλες ἐκεῖνες οἱ ποικίλες διασκέδασεις πού ἕνας κατώτερος ταχυδρομικὸς ὑπάλληλος, καὶ δταν ἀκόμα ἡ γυναίκα του ἔχει πε-

θάνει, δύσκολα μπορεί να τις απολάψει. Έπειτα, δεν εΐτανε άσκημο να μπορεί να μιλάει γι' αυτές τις σχέσεις του στο καφενείο, ή μπρός στους συναδέλφους του στο ταχυδρομείο.

Η πρώτη σκέψη του Γκάτσκη εΐτανε να φύγει. Μόλις είχε τελιώσει ή βρωμερή εκείνη σκηνή με τον άνθυπασπιστή του και δεν είχε καμιάν έρεξη να ξανασυγχιστεί με τὸ «θείο». Κ' ύστερα, οι νικηφόρες μέρες του Αύγουστου είχαν ξεσηκώσει τὰ μυαλά του γέρου και μιλούσε δλο για δόξες και νίκες. Θάλεγε κανείς πώς αλήθεια με τις γροθιές του άνοιξε τις πόρτες τής Διέγης. Τι να πιαστεί με τέτοιο βλάκα!

Είχε άπλώσει τὸ χέρι να ξαναπάρει τὸ πανωφόρι του όταν άνοιξε ή πόρτα και φάνηκε ή Ματίλντη με μιὰ τσαγιέρα στο χέρι. Μόλις είδε τή λυγερή και πεταχτή αυτή μορφή και άνάσανε τήν ακαθόριστη εκείνη μυρουδιά τής πολυτέλειας και τής λεπτότητας, ένιωσε τὰ μέλη του να μουδιάζουν. Δεν ήθελε πιά να φύγει. Μά κάποιος άνίκητος φόβος και σά μίσος του πνίγανε τὸ στήθος, κ' ή τρυφερή επιθυμία που είχε γι' αυτήν δεν εύρισκε τὸ δρόμο της. Έτσι γινότανε κάθε Κυριακή.

Η νοσταλγία πόνιωσε γι' αυτήν, ή φλογερή ανάγκη πούχε στο διάστημα των έξι σκληρών ήμερών να συλλογιέται τότε θάρτει ή ώρα να σφίξει τὸ λουλούδι αυτό στην άγκαλιά του, έπεφτε τήν ίδια στιγμή που τήν έδλεπε. Καταλάβαινε πώς βέβαια θά εΐταν μεγαλύτερος ο θυμός του αν τήν έδλεπε κάποια μέρα κακοντυμένη, χοντρή, λερωμένη, σε άρμονία με τὰ χοντρόρουχά του και τὰ χέρια του που γεμίσανε ρόζους στο στρατώνα, ήξαιρε πώς αυτό δε θά μπορούσε ποτέ να τὸ ύπερεί, και όμως κάθε που τήν έδλεπε τὸ έρχότανε ή ιδέα πώς αυτή δεν τὸν αγαπούσε πιά. Αυτό τὸ συναίσθημα βέβαια έλιωνε πολὺ γλήγορα και κείνος άφινότανε να κνουρίζεται στη γλυκειά ήσυχία που σκορπούσε τριγύρω της... ο άνθυπασπιστής, ο λοχαγός, ο στρατώνας, όλα λίγο λίγο σήθηνανε... μά τή Δευτέρα του φαινότανε πώς δε θά μπορούσε ποτέ να ξαναγίνει ο στρατιώτης τὸ πεζικού Γκάτσκη, κ' ή βδομάδα περνούσε μαζεύοντας καινούργιο άχτι μέσα του.

Εκείνη χαιρέτησε τὸ Βάιλερ πρώτα, τὸν άφισε να περάσει μπρός της και να μπει στο σαλόνι, κ' ύστερα ήρθε κ' έσφιξε τρυφερά τὸ Γκάτσκη στην άγκαλιά της, περνώντας τὸ λεύτερο χέρι της μες στα μαλλιά του.

— Πρόσεξε, τής εΐπε, θά λερώσεις τήν όμορφη ρόμπα σου άπάνω μου! και άποτραθήχτηκε με τὰ χέλη του στραγγισμένα και λεπτά σά λεπίδες μαχαιριοῦ. Μά ή φοβισμένη ματιά που συνάντησε εΐτανε γεμάτη από τόση έξυπνάδα και γλύκα που ντράπηκε για τὸ φέρισμό του κ' έφερε ως τὸ στόμα του τὸ μω-

ρωμένο και περιποιημένο χεράκι της και φίλησε ένα ένα τὰ πέντε της δάχτυλα.

Η επιθυμία άναψε μέσα τους, τὸς σκέπασε σαν πέπλος καμωμένος από άνατριχίλες... κλείσανε τὰ μάτια πέφτοντας στα βέδη μιᾶς άδυσσος... και ξαναμένος άκόμα μπήκε στην κάμαρα, έσφιξε τὸ χέρι του δόκιμου, έκανε με σουρωμένο μέτωπο μιάν ύπόκλιση μπρός στον Ντόρντορφ. Τὸ καλὸ φέρισμο αὐτοῦ τὸ γερωντάκου που εΐτανε δλο ύποκρισία, τὸν έφούρκισε υπερβολικά.

— Άπορῶ πὼς σὰς βλέπω σήμερα τόσο καλοδιάθετο, τὸ εΐπε. Κι όμως, αὐτὴ τή βδομάδα δεν εΐχατε καμιά νίκη.

— Μή σὰς μέλει, δε θαργήσει και αὐτό. Περιμένετε μονάχα, άπάντησε ο Ντόρντορφ με γλυκὸ χαμόγελο, κ' ή μαύρη ματιά του ακολουθήσε τὸν Γκάτσκη που έκανε να γυρίσει απ' άλλου. Έπειτα, λυπήθηκα πολὺ, εΐπε, μαθαίνοντας πὼς δεν περάσατε όμορφη βδομάδα. Με τὸ δαχτυλὸ του έδειχνε τὸν ντὲ Κρόλωφ που τὸ δηγότανε ο Βάιλερ τήν τελευταία άτιμία τὸ άνθυπασπιστή Στούφ.

— Μή άνακατεύετε σαυτά, παρακαλῶ, δε ζήτησα να γίνετε δικηγόρος μου, τὸν αντίσχοψε ο Γκάτσκη άπότομα, προσπαθώντας ναπομακρύνει τή Ματίλντη από και. Δεν ήθελε να μάθει και αυτή τί τραδοῦσε. Ντρεπότανε σά μικρὸ παιδι τιμωρημένο.

— Έλα, μπρός, μή μιλήεις γι' αυτές τις άνοησίες! τὸ ξανάπε με προσταχτικὸ τόνο. Μά εκείνη είχε άδράξει τις πρώτες λέξεις, τὸν άφισε και ζύγωσε στους άλλους, γέρνοντας μπρός τὸ μικρὸ κεφαλάκι της και τὰ ρουθούνια της που άνοιγοκλείνανε.

Τότε κείνος στενοχωρέθηκε πολὺ.

— Μά δεν παραπονιέσαι τουλάχιστο για τή δική σου τύχη; φώναξε τὸ Βάιλερ. Ο Θεός ξαίρει πὼς δεν περνᾶς καλύτερα απὸ μένα! Έστερα έκανε μιὰ στροφή πάνου στα τακούνια του, τράδηξεν άργά άργά πρὸς τὸ πιάνο, κάθισε και άρχισε να σιγοπαίζει ένα γλυκὸ σκοπὸ.

Στὸ βᾶθος ο ζήλος τὸ Βάιλερ τὸν είχε κατασυκινήσει. Λεπτό, αδύνατο, τὸ καημένο τὸ παιδι υπέφερνε παραπάνου από κάθε άλλον. Κάθε βράδι έπεφτε ξερός στο κρεβάτι του από τὸν κόπο που τὸν δίνανε τὰ θελήματα που τὸν έβαζε να κάνει ο λοχαγός.

Σαν Ίντιάνος φακίρης τὰ ύπέφερνε όλα δίχως να μιλήσει και μονάχα σαν καμιά άδικία γινότανε σζλλανε, δύμωνε.

Αὐτὴ τή στιγμή στο βᾶθος ένιωθε τέτοιαν άποστροφή και μανία γι' αὐτὴ τή ζωή τής σκλαβιάς και τής βίας, που οι μικρές αντίρρησης τὸ θεῖο φαινότανε σαν κραυγές κινδύνου, και ο γέρος πὼς χτυπιότανε για να μην άφίσει να τὸν σκεπᾶσει δλον ή άνίκητη πλημμύρα από τὰ λόγια τὸ Βάιλερ.

— Έσεις προπάντων δεν έπρεπε να τὸ πείτε ποτέ

αυτό, φώναξε ο Βάιλερ. "Εσείς πρὸ πάντων. Δὲν εἶν' αὐτὸ ἡ παιδαγωγία! Γιατί σιγηάζετε σαυτὴ τὴν ἀχρη στη λέξη; Μὴ φεύγετε ἀπ' αὐτὸ πού σὰς ρωτῶ, ἀπαντήστε καθαρά, γιατί ὁ πιανίστας Γιώργης Γκάτ σκη, πού κανεῖς δὲ θὰ μπορούσε βέβαια ἀτιμώρητα νὰ τὸν πεῖ παλιάνθρωπο ἢ βλάκα, καὶ πού δὲ θ' ἄφινε κανένα νὰ τοῦ πατήσῃ τὸ πόδι όταν εἶτανε πολίτης. Δὲν ἔχει πιά τὸ δικαίωμα νὰ κρατήσῃ, ἔστω κ' ἕνα μικρὸ κοματάκι ἀπ' τὴν παλιά του ἀξιοπρέπεια; Μήπως εἶναι γιὰ τιμὴ τοῦ περιφνημοῦ ἐκεῖνου χαλκὶ ν' ἀφίνουμε νὰ μᾶς βρίζῃ κάθε ἄνθρωπος πού ἂν δὲν εἶχε τὴν στολή, θάτανε καλὸς τὸ πολὺ πολὺ γιὰ πορτιέρης; Γιατί, κὶ όταν ἐμεῖς ξεκινήσουμε γιὰ τὸ Μέτωπο, ὁ κ. ἀνθυπασπιστὴς Στούφ θὰ μείνῃ στὰ μετόπισθεν νὰ μαλλιοτραφιέται δίχως φόβο μ' ἐτούς νεοσύλληχτους.

"Ὁ Ντόρντορφ ἔκαν' ἕνα μορφασμὸ. Ὁ ἄσημος ὑπάλληλος πού εἶτανε σκυμμένος ὀλη του τῆ ζωῆ, ταπεινός, ὑποδουλωμένος, ἔνωθε κάποια ταραχὴ μὰ καὶ κρυφὴ χαρὰ ἀκούγοντας αὐτὸν τὸ μικρὸ κύριο μὲ τις φιλελεύθερες ἀρχές νὰ μιλάει γιὰ τὴ στρατιωτικὴ βία.

— "Ἔτσι εἶναι, ἀγαπητὲ κύριε. Ὁ καθένας εἶναι ὑποχρεωμένος σήμερα νὰ κάνει κάποια θυσία. Ἐνας χάνει τὴ θέση του, ἄλλος πρέπει ν' ἀπαρνηθῇ τὴ λευτεριά του, ἔπως ὁ κ. Γκάτσκη, τὸ κράτος παίρνει τὰ παιδιὰ τοῦ ἄλλου, κὶ αὐτὴ εἶν' ἡ δική μου περιπτώση. Νομίζεις πὼς μὲ ἀναπαμένη καρδιά κάθουμαι ἐδῶ, σὰ συλλογιέμαι πὼς κάθε στιγμή μπορεί νὰ μωρθεῖ τηλεγράφημα ἀπὸ τὸ Ἰπρ ἢ τὴ Δυτικὴ Ρωσσία; Ξαίρεις τί κόπο καὶ χρέμα μπορεί νὰ ξεδέψει κανεῖς γιὰ ν' ἀναθρέψῃ δυὸ παιδιὰ ὡς πού νὰ τοῦ δώσουν τὴν παραμικρὴ ἀνταμοιβή; Τώρα ἂν τὸ θελήσῃ ὁ Θεός, μπορεί νὰ γυρίσουν ἀκρωτηριασμένοι. Μπορεῖ μάλιστα καὶ νὰ μὴν τοὺς ξαναδῶ. Πιστεύω πὼς κάθε θυσία ἔχει καὶ τὴν ἀξία της. Μήπως θαρρεῖτε πὼς ἐγὼ δὲ θὰ προτιμοῦσα τὸ κακὸ φέρισμα τοῦ κ. Στούφ;

"Ὁ Γκάτσκη ἀκούγε καὶ μὲ τὸ κεφάλι του ἔδινε σημάδια ἀνυπομονησίας. Μόλις κρατοῦσε τὸν ἑαυτὸ του, παίζοντας κάτι πεταχτὰ τραγούδια. Τώρα ἀποροῦσε γιατί δὲν ἀκούγε τίποτα πίσω ἀπ' τὴ ράχη του. "Ὅταν ξυπνοῦσε ὁ θυμὸς τοῦ Βάιλερ ἔχανε ὀλη του τὴ δειλία καὶ τίποτα δὲν τὸν κρατοῦσε νὰ πεῖ τις πιδε παράτολμες γνώμες. Περίμενε λοιπὸν τὸ ξέσπασμα πού θακολουθοῦσε τὴν ἀγόρευση τοῦ Ντόρντορφ. Μὰ ἡ σιωπὴ ἔακολουθοῦσε. "Ἐπαψε νὰ παίζει καὶ γύρισε πρὸς αὐτοῦ.

Φρικιαστικὰ ὠχρός, ἔτοιμος νὰ χυμῆξῃ, ὁ Βάιλερ, δὲ σήκωνε τὰ μάτια του ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ Ντόρντορφ. "Ἐβλεπε κανεῖς πὼς μέσα του γινότανε ἕνας μεγάλος ἀγῶνας.

"Ἐκανε νᾶρχίσει, σιαματοῦσε, πάλι ξαναδοκίμαζε, καὶ φαινότανε πὼς ἕνα ρίγος τὸν ἔκοβε τὴ στιγμή

πού οἱ λέξεις εἶτανε ἔτοιμες νὰ βγοῦν ἀπὸ τὰ χεῖλη του.

— Για τὸ Θεό, μὴ μὲ φάτε! εἶπε ἔτσι, τάχα χωρατεύοντας ὁ θεῖος, μὰ ἡ φωνὴ του φαινότανε ταραγμένη.

"Ὁ Βάιλερ τότε ἔκανε ἕνα κίνημα λυτρωμοῦ σὰ νᾶρριχνε πίσω του αὐτὸ πού τοῦ βάρυνε τοὺς ὤμους.

— Δὲν μπορῶ πιά, φώναξε, δὲν μπορῶ πιά ν' αὐτὸ πού φέμα! Φτάνει πιά...

— Ψέμα; τὸν ἀντίκοψε ὁ Ντόρντορφ. Πού τὸ βλέπετε λοιπὸν αὐτὸ τὸ φέμα;

"Ὁ Βάιλερ τραβήχτηκε πίσω ἕνα βῆμα. Τὰ γόνατά του τρέμανε ἀπὸ τὴ συγκίνηση.

— Δὲν εἶπατε τωραδὰ πὼς περνᾶει πολὺς, μὰ παρὰ πολὺς καιρὸς, πρὶν ἕνας γιὸς δώσει στοὺς γονιοὺς του τὴν παραμικρὴν ἀνταμοιβή; Πότε δίνει ἀνταμοιβή; "Ὅταν θάποκατασταθεῖ καὶ θάνατι εὐτυχισμένος; Μὰ πρέπει νὰ πληρωθεῖ κ' ἡ πατρικὴ περηφάνεια. Εἶναι γονιοὶ—δὲ θὰ τὸ ἀρνηθεῖτε βέβαια— πού δὲ ζητᾶνε ἀπ' τὰ παιδιὰ τους παρὰ τὴν ἱκανοποίηση τῆς ματαιοδοξίας τους. Εἶναι πολλοὶ πού δέρνουν τὰ παιδιὰ τους καὶ τ' ἀναγκάζουσε νὰ μάθουν, ἐνῶ δὲν μποροῦν, μόνο καὶ μόνο γιατί θέλουν νὰ ξαίρει ὁ γιὸς τους ὅσα ξαίρει ὁ γιὸς τοῦ γείτονα. Πόσα παιδιὰ—μὰ συλλογιστεῖτε το—ἔχουσε σπρωχθεῖ στὴν κακομοιριά καὶ στὴν αὐτοχτονία ἀκόμα, ἐπειδὴ τολμήσανε νὰ ζητήσουν τὴν εὐτυχία τους σ' ἕνα γάμο πού δὲν τὸν παραδεχότανε ἡ ματαιοδοξία τῶν γονιῶν τους! Σταθεῖτε! Μοναχὰ σαυτὴ τὴν κάμαρα εἶμαστε τρεῖς παιδιὰ πού τυχαία ἀνταμώσαμε. Ρωτήστε λοιπὸν τὸν Γκάτσκη πὼς ὁ πατέρας του τὸν καταράστηκε ὡς τὴ στερνὴ πνοή του γιατί ἔγινε ἀρτίστας, ρωτήστε τὸν κύριο ντὲ Κρυλώφ πού ἤθελε νὰ γίνῃ ζωγράφος καὶ σιχαινότανε ὀλες τῆς ἐκδηλώσεως τῆς βίας, ρωτήστε τον μὲ τί μέσα τὸν ἀναγκάσανε νὰ γίνῃ ἀξιωματικός. Ἐγὼ; . . . Μὰ θὰ χρειάζόντανε πολλὰς ὥρες γιὰ νὰ δηγηθῶ τὴ μοχθηρία καὶ τὸ δόλο πού ἡ χήρα μητέρα μου—μὰ μητέρα, ἀκούτε, — μεταχειρίστηκε γιὰ νὰ μὲ κάνει νάκολουθήσω δίχως νὰ τὸ θέλω τὴ δουλειὰ τοῦ πατέρα μου. Καὶ νὰ γιὰ μᾶς τοὺς τρεῖς. Μήπως εἶμαστε ἐξάλρεση; Ἐγὼ σὰς λέω πὼς ἐξάλρεση εἶναι τὸ ἀντίθετο. Για τοὺς πιδ πολλοὺς γονιοὺς ἢ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν εἶναι σὰν ὅποιαν ἄλλην ἐπιχειρήση. Θυσιάζουν σὲ διάστημα εἰκοσι χρόνων χρέμα καὶ κόπο, κ' ὕστερα φέρνουν τὸ λογαριασμὸ. Θέλουν νὰ μποροῦν νὰ λένε μὲ περηφάνεια: «Ὁ γιὸς μου ἔδωσε ἐξετάσεις καὶ πῆρε τὸ δίπλωμα. Διορίστηκε τμηματάρχης, διευθυντής, σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας. Παντρεύτηκε μὲ τὴν κόρη τοῦ περιφνημοῦ μεγαλοπακάλῃ Δεῖνα». Νὰ τι εἶτανε οἱ γονιοὶ στὴν καιρὸ τῆς εἰρήνης. Τώρα, μονάχα οἱ περιστάσεις ἀλλάξανε. Ὅποιος θέλει σήμερα νὰ θαμπώσει τὴν εἰκογένεια καὶ τοὺς φίλους, νὰ μαζέψῃ συγχαρητήρια, νὰ γίνῃ σεβαστὸ κὶ ἀξιοζή-

λευτο πρόσωπο, πρέπει νάχει νά δηγιέται εξαιρετικά πράματα γιά τὰ παιδιά του. Πρέπει νά διακρίνονται. Ἐκείνος ποῦ γυρίζει μέ τὰ γράμματα ποῦ ὁ γιός του τοῦγραφε ἀπό τὸ Μέτωπο, ποῦ μπορεῖ νά πει ἐκεῖ ποῦ κάθεται: «Ὁ γιός μου εἶναι στό Τά-νεμπεργκ» ἢ: «Ὁ γιός μου εἶναι στό Ἰπρ» καί νά μιλεῖ γιά τίς πληγές, γιά τήν εὐαρέσκεια ποῦ δόθηκε στήν ἡμερήσια διαταγή τοῦ λόχου, καί γιά τὸ θάνατο ἀκόμα τοῦ γιοῦ του, ἐκεῖνος καί μόνο ἐκεῖνος εἶναι πλερωμένος γιά τήν πατρότητά του. Ἐμπρός, παλιόπαιδα, ἔμπρός! Ἄν εἶναι δυνατοί καί πολεμικοί, τόσο τὸ καλύτερο. Τόσο τὸ χειρότερο, ἂν εἶναι τρυφεροί καί ὄνειροπαρμένοι. Ποιὸς πατέρας μ' εὐχαρίστηση θά σωποῦτε, τῆ στιγμῆ ποῦ οἱ ἄλλοι ἔχουν νά λένε γιά τὰ παιδιά τους; Ποιὸς θ'ἤθελε νάναί ὁ πατέρας ἑνὸς ποῦ ἄφισε νά πιαστῆ αἰχμάλωτος; Ξαίρω, ξαίρω, πὼς δλ' αὐτὰ δὲν εἶν' εὐχάριστα νά τὰ λέει κανεὶς, μὰ μέ συγχωρεῖτε, κύριε Ντόρντορφ, δὲν μπορῶ νά σωπαίνω πιά. Φτάνει πιά. Ὅταν τοὺς ἀκούω τοὺς γέρους νά περηφανεύονται, αὐτοὶ ποῦναι προφυλαγμένοι, ποῦ κοιμοῦνται κάθε βράδου μέσα σὲ παχιά στρώματα καί σκεπάσματα κ' ἔρχονται νά διαλαλήσουν τὸ μέγεθος τῆς θυσίας τους, ἔ, ὄχι, δὲν μπορῶ πιά, πάω νά σκάσω. Κ' ὕστερ' ἀπ' δλ' αὐτὰ τὸ νά σωπαίνει κανένας μπροστά τους εἶναι τόσο πρόστυχο, ὅσο κι' αὐτὰ ποῦ λένε. Δὲν ἔχει πιά κανεὶς τὸ δικαίωμα νά κάνει πὼς δὲν καταλαβαίνει. Πρέπει νά τὸ καταγγελοῦμε αὐτὸ τὸ ψέμα, δὲν ἔχει ἄλλο μέσο νά φτάσουμε ὡς τὴν καρδιά τῶν ἀνθρώπων. Ἄς τοὺς δεῖξομε λοιπὸν πὼς αὐτὲς οἱ φράσεις δὲν εἶναι παρὰ μόνο φράσεις, καί πίσω ἀπ' αὐτὲς τίς φράσεις, δειλιά, κρύβεται ἡ συνείδηση.

Κατακουρασμένος ἔπεσε πάνω στήν καρέκλα ποῦ ἐκεῖνη τῆ στιγμῆ τοῦδωσε ἡ Ματλιντη. Μὲ τὸ χέρι σκούπισε τὸν ἴδρω ποῦ τοῦ ἔλουζε τὸ μέτωπο.

— Φράσεις; . . . αὐτὰ τὰ λέτε φράσεις, ψέματα, μούγκρισε ὁ Ντόρντορφ ποῦ κι αὐτουνοῦ τρέμανε τὰ δυὸ του χέρια. Ἄν τὰ λέτε αὐτὰ φράσεις, ἐγὼ δὲν ἔχω τίποτ' ἄλλο νά πῶ. Ποτέ σας δὲν ἔχετε κάνει πατέρας. Αὐτὸ εἶναι φανερό.

— Μὰ, θεῖτε μου, ὁ Βάιλερ δὲν χτύπησε σένα. Ὅλοι ξαίρουν πὼς εἶσ' ὁ καλύτερος πατέρας.

— Χωρὶς ἀμφιβολία, βιάστηκε νά πει κι' ὁ Βάιλερ μὲ τὰγαθὰ μάτια του καρφωμένα στό γέρο καί μέ τῆ φωνή δλότελα ξαναγλυκαμένη. Μὴν τὰ παίρνετε δλ' αὐτὰ γιά λογαριασμό σας. Δὲ λέω πὼς δὲν εἶναι καί γονιοὶ μὲ δίχως ἰδιοτέλεια. Εἶναι, καί πολλοὶ μάλιστα. Μὰ τώρα δὲν εἶναι τὸ ζήτημα γι' αὐτοὺς. Αὐτοὺς τοὺς ἀρπάζουν τὰ παιδιά τους, δὲν προσφέρουν θεληματικά καμιά θυσία αὐτοί. Αὐτὴ τὴν πρόστυχη λέξη, τῆ θυσία, δὲν μπορῶ νὰκούω πιά. Καί μάλιστα σήμερα. Τὴν ὥρα ποῦ ἐρχόμουν, εἶχα στό νοῦ μου τὸ ἄρθρο ποῦ διάβασα χτὲς τὸ βράδου, δὲ θυμοῦμαι σὲ ποιὰν ἐφημερίδα. Ἐλεγε καί μέ πολ-

λὲ; λεπτομέρειες γιά τὸ πολεμικὸ δάνειο, πὼς εἶν' ἐγγυημένη τοποθέτηση τοῦ παρὰ καί φέροντας πολλὰ παραδείγματα ἀπόδειχνε πὼς ὅποιοι γραφότερα θάχε δίχως κίντυνο ὁ οἶος τόκο, κ' ἔξιν ἀπ' αὐτὰ, τῆ γὰρ πὼς ἔχτέλεσε μιὰ πατριωτικὴ πράξη. Ὅταν τὰ διάβασα αὐτὰ, σὰ; ὀρκίζομαι, στήν ἀρχὴ μοῦ φάνηκε σὰ χωρατό. Γιατί, εἶπα, οἱ ἄνθρωποι δίνουν τοὺς γιούς τους δίχως καμιάν ἐγγύηση πὼς θά τοὺς ξαναπάρουν, δίχως τόκους, ἔτσι, γιά μιὰ τιμῆ, ἐνφ βάζουν τέτοιους ἔρους γιά τὸ χρέμα τους; Μὰ γιατί λοιπὸν τὸ Κράτος δὲν κάνει ἐπίταξη σὰ χαρτονομίσματα, ἀφοῦ τὰ χρειάζεται κι' αὐτὰ τόσο, ὅσο καί τοὺς στρατιώτες; Δὲν ἔχει πιά ἀμφιβολία γιά τὸ εἶδος τῆς θυσίας τῶν πολιτῶν. Δίνουν τὸ αἷμα τους δίχως παζαρέματα, τί διάβολο! . . . Πρὶν νά βρῶ τὴν ἐξήγηση, πῆρα ἕνα γράμμα ἀπὸ τὸ θετο μου ποῦ βρίσκεται στήν Κολώνια. Ἦρθε κείνη τὴν ὥρα, σὰν παραγγελιά. Ὁ θετος μου εἶν' ἄνθρωπος δίχως παιδιά, ἔχει χοντρικὸ ἐμπόριο δερμάτων, κι' εἶναι πάρα πολὺ πλούσιος. Χρόνια εἶχα νά πάρω γράμμα του, ἔπως συχνὰ γίνεται μὲ τοὺς πλούσιους συγγενεῖς. Νά θυμῶς ποῦ τώρα μὰγαπάει. Ἐμαθε μέ χαρὰ πὼς ἐπιστρατεύτηκα καί μοῦ στέλνει μιὰν ἐπιταγὴ χίλια μάρκα καί προσθέτει πὼς, νά μὴ βιασθῶ νά τοῦ τὰ ἐπιστρέψω γιατί πούλησε στό Κράτος τὴν παρακαταθήκη του μὲ τέτοιο κέρδος, ποῦ μέ χαρὰ μπορεῖ νά μοῦ δανείσει κι ἄλλα ἀργότερα, σὰ μοῦ χρειαστοῦν. Γιά δευτέρη φορὰ τὸ πρόβλημα παρουσιαζότανε μπροστά μου. Ξανάρχισα νά σπάνω τὸ κεφάλι μου. Γιατί τὸ Κράτος νά μὴ λέει νέα σκέτα: «Χρειάζομαι παπούτσια γιά τὰ παιδιά σας. Ὅλοι οἱ δερματέμποροι νά παραδώσουν τίς παρακαταθήκες τους σὶδ ΧV στρατῶνα. Ὅσων τὰ ὀνόματα ἀρχίζουν ἀπὸ Α—Ε σὶς 23 τοῦ μηνός, ἀπὸ Ζ—Ν σὶς 24 κ' ἔτσι κ' οἱ ἄλλοι». Ὁ θετος μου δὲ θάχε νά πει τίποτα. Καί πάλι θάτανε σὲ καλύτερη θέση ἀπ' αὐτοὺς ποῦ δίνουν τὰ παιδιά τους. Γιατί λοιπὸν τὸ Κράτος δεῖχεται τόσο δειλὸ ἀπ' τὴ μιὰ, τόσο ἀπαιτητικὸ ἀπ' τὴν ἄλλη; Μήπως; . . . Δὲν τόλημσα νά διατυπώσω τὴν ἐρώτηση οὔτε στὸν ἑαυτὸ μου. Τόσο λίγο λοιπὸν ἐχτιμάει τὴν ἀνιδιοτέλεια τῶν ἀστῶν, ποῦ δὲν τολμάει νά τοὺς γυρῆσει τὰ δέρματα καί τὰ λεφτά τους δίχως νά τοὺς δώσει ἀνταμοιβή! Κι θυμῶς τοὺς πῆρε τὰ παιδιά τους δίχως νά τοὺς ἀποζημιώσῃ. Δὲν ἤθελα νά δεχθῶ τὴν ἐξήγηση ποῦ ἐρχότανε στό μυαλό μου. Μὰ τὸ ἀπόγεμα, τὴν ὥρα ποῦ πλέναμε τίς καρδάβνες μας, ὁ Φραϊμπελ μοῦπε πὼς ὁ γέρο πατέρας του, ποῦναι γεωργὸς καί γὼ δὲν ξαίρω ποῦ, βρίσκεται τώρα σὲ καλὴ οικονομικὴ κατάσταση, ἐξαιτίας τοῦ γεωργικοῦ βραβείου. Τὸ Κράτος, μοῦ φαίνεται, ζητάει ἀπ' τοὺς χωρικοὺς νά σπείρουν ἐκεῖνο ποῦ χρειάζεται πὶδ πολὺ ὁ τόπος, καί γι' αὐτὸ τοὺς δίνει δὲν ξαίρω τί ἀμοιβή. Δὲν καλοκατάλαβα, ἀν καί μοῦδειξε τὸ κομμάτι τῆς ἐφημερίδας ποῦ ὁ πατέρας τῆς τοῦχε

στείλει μαζί με τὸ γράμμα. Τέλος ἔμως δὲν κατάλαβα. Κράτησα μόνο στὸ νοῦ μου τὴ λέξη «εἰς ἀνταμοιβήν». Μοῦ φαινότανε καταπληχτικὸ πῶς αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ποῦ με χέρια μπόγια προσφέρανε τὴ σάρκα ἀπὸ τὴ σάρκα τους καὶ τὴ στερνὴ τους παρηγοριά, δὲν μποροῦν, χωρὶς «ἀνταμοιβήν» νὰ ἀπαρνηθοῦν ἓνα μέρος ἀπ' τὸ εἰσόδημα τοῦ χωραφιοῦ τους. . . Μπορεῖ νὰ γελιέμαι, μὰ γυρεύω τουλάχιστο νὰ δῶ καθαρά, δὲ γυρεύω παρὰ νὰ πιστέψω καὶ γὼ πὼς γίνονται κάποιες θυσίες, πράμα ποῦ δὲν πιστεύω ὅσο βλέπω πὼς αὐτὲς σταματοῦν στὸ πορτοφόλι κι ἔχει στὴν καρδιά τοῦ γονιοῦ.

Εἶχε ξαναγίνει ἥσυχος καὶ μιλοῦσε μὲ βραχνὴ φωνή, μὲνα εἶδος ἀποστροφῆς καὶ κόπωσης σὰ ἄνθρωπος ντροπὴ γιατί ἔσπασε ἓνα τέτοιο κατηγορητήριο. Ὅταν ξανάγινε σιωπὴ ἔρριξε δειλὰ τὴ ματιά του στὶς σοβαρὲς μορφές ποῦ τὸν τριγυρίζανε κ' ἔστερα ἀναστενάζοντας κάθισε κάτω.

Σιωπὴ. Κανείς δὲ μιλοῦσε. Βαρετὰ καὶ πνιχτικὴ γαλήνη ἀπλωνότανε στὴν κάμαρα. Θὰ διαρκοῦσε πολὺ, ἀν ἔγκάτοκη σηκώνοντας τοὺς ὤμους του μὲ τρόπο πούλεγε πολλά, δὲν ξαναπήγαινε νὰ καθίσει στὸ πιάνο. Ὅσο μιλοῦσεν ὁ Βάιλερ, δὲν εἶχε σηκώσει τὰ μάτια του ἀπ' τὸ πρόσωπο τῆς Ματίλντης κ' εἶδε νὰ χαράζει κει πάνω μιὰ μικρὴ ρυτίδα πόνου, ποῦ ἄρχιζε ἀπ' τὴς ἄκρες τῶν χειλιῶν τῆς. Ἐκανε χερονομία σὰ γιὰ νὰ διώξει αὐτὰ πούχε ἀκούσει καὶ σὰ μὲ μιὰν ἄλλη πνοὴ ἄφισε τὰ δάχτυλά του νὰ τρέξουν σὰ κόκκαλα τοῦ πιάνου, ἐνῶ κοίταζε τὸ λατρευτό προσωπάκι τῆς φιλενάδας του.

Κι ὁ Ντόρντορφ ἔμνε σιωπηλός. Ἀποφασισμένος νὰ μὴν ἀπαντήσῃ οὔτε μὲ μιὰ λέξη στὴν ταπεινὴ αὐτὴ συκοφαντία, κοιτοῦσε πεισματάρικα τὴν ἄκρη τῶν παπουτσιῶν του. Τὸν εἶχαν προσβάλει σὰ ἀψηλότερα καὶ τιμιώτερα συναισθηματά του, στὴν πατρικὴ του ἀξιοπρέπεια—τὴ μόνη ποῦχε ἀποχτήσει στὴ ζωὴ του -- κι ἔρριζότανε πὼς δὲ θὰ ξαναπατοῦσε σαυτὸ τὸ σπίτι πρὶν φύγουν γιὰ τὸ Μέτωπο ὁ Γκάτοκη κι ὁ Βάιλερ.

Ἐαφνικὰ ἡ ἥρεμη καὶ γλυκεῖα φωνὴ τοῦ δόκιμου ντὲ Κρυλώφ ἔκοψε τὴ σιωπὴ. Καθένας τέντωσε τ' αὐτὶ κι ὁ Γκάτοκη ὁ ἴδιος ἔστρεψε : Εἶταν ἡ πρώτη φορὰ ποῦ ὁ δόκιμος ἔπαιρνε αὐτόρημα τὸ λόγο. Ἄλλες φορὲς παρακολουθοῦσε μὲ μάτι καθαρὸ, λαμπρὸ ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον, τὴ συζήτηση, μὰ φαινότανε πολὺ στεναχωρημένος δταν ἀναγκαζόταν νὰ μιλήσῃ κι αὐτός. Ἄρχιζε λοιπὸν νὰ μιλάει χωρὶς νὰ τὸν προσκαλέσουν, αὐτὸ ποτὲ δὲν τὸ περίμενε ὁ Γκάτοκη.

Χωρὶς ἀμφιβολία ξεχειλίσε. Ἐκεῖ εἶτανε σὰ μιὰ στέρνα, ποῦ δὲ σηκώνει μιὰ στάλα παραπάνου, καὶ ἔμως τὴ γεμίζουν, τὴ γεμίζουν ἀκατάπαυτα.

— Κύριε Ντόρντορφ, μὴν πάρετε γιὰ λογαριασμό σας, σὰς λέω καὶ πάλι, αὐτὰ ποῦ θὰ πῶ, ἄρχισε μὲ δισταχτικὸ τῶνο, ρίχνοντας φοβισμένους ματιὰς στὴ

Ματίλντη, σὰ νάπαιρνε μονάχα ἀπὸ τὴ μορφή της τὸ θάρρος νὰ ξακολουθήσει. Δὲν ξαίρω τί σκέπτονται οἱ ἄστοι τῆς μέσης τάξης. Μὰ γύρω σὲ μένα, μισὴ ὥρα μετὰ τὴν ἐπιστροφή στὸ πατρικὸ σπίτι τότε ποῦ πήρα τὴν πρώτη ἄδεια, νὰ ποιά μοιραία ἐρώτηση ἀκουγότανε. «Μάντεψε πόσοι σκοτώθηκαν ἀπὸ τὴν οἰκογένειά μας». Βέβαια μοῦ εἶπανε καὶ πόσοι πολεμικοὶ σταυροὶ μᾶς δοθήκανε, μὰ αὐτὸ ἦρθε ἀργότερα. Σὰς τέρκιζουμαι, δὲν εἶναι πολὺ εὐχάριστο γιὰ κείνον ποῦ πάει μὲ στρατιωτικὴ στολὴ σπίτι του νὰ ξεκουραστῇ, νὰ τοῦ πετοῦν κατακέφαλα ὄλοι οἱ συγγενεὶς ποῦ τὸν τριγυρίζουν, τοὺς νεκροὺς τοῦ σπιτιοῦ. Πήρα τὴν ἐντύπωση πὼς εἰμωνα ἔνοχος γιατί ζοῦσα ἀκόμα, κ' ἐνωθὰ τύψεις μπρὲς στὸν πατέρα μου, ποῦ εἶταν ζαρωμένος, γιατί εἶχε τρεῖς γιούς ἀκόμα ἀπείραχτους.

— Ὁ ! σιωπάστε, τί ντροπὴ ! εἶπ' ἡ Ματίλντη στρέφοντας πρὸς αὐτόν.

Στὸ λεπτὸ στόμα τοῦ ντὲ Κρυλώφ πέρασε ἓνα ἐλαφρὸ χαμόγελο ὄλο πίκρα ποῦ μεταδόθηκε καὶ στοὺς ἄλλους. Ὁ Γκάτοκη ἄρχισε νὰ γελά δυνατὰ καὶ νὰ παίζει ἓνα μικρὸ χαριτωμένο *capriccioso*.

Μένος ὁ Ντόρντορφ, σιωπηλός, κοίταζε μὲ ἀγριωπὸ ὄψος κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι. Πονοῦσε ἀληθινὰ, πονοῦσε νάκούει νὰ ἐκφράζεται ἔτσι ὁ γιὸς ἐνὸς στρατηγοῦ. Ἐνας ποῦ θὰ γινότανε ἀξιοματικός. Οἱ φρουαρίες τῶν δύο ἄλλων δὲν τὸν πείραζαν τόσο. Ἡ Ματίλντη ἄδραζε τὸ πλάγιο βλέμμα ποῦ περνεῖσε κάτω ἀπὸ τὰ πυκνὰ φρύδια του καὶ φοβήθηκε. Ὁ γέρος μποροῦσε νὰ κάνει μιὰν ἀνώδυμη καταγγελία. Θέλησε νὰ μπηδῖσει τὸν ντὲ Κρυλώφ νὰ ξανοιχτεῖ πῶς πολὺ καὶ γλήγορα ἔγειρε πρὸς αὐτόν πάνω ἀπὸ τὸ τραπέζι, καὶ τοῦπε.

— Πέστε μου κ. ντὲ Κρυλώφ. Δὲν μπορεῖ κανένας νὰ ἀμυνθεῖ, νὰ προφυλαχτεῖ ἀπ' αὐτόν τὸ φριχτὸ κύριο Στούφ ; Δαιμονίζομαι σὰ συλλογιέμαι πὼς ὁ καημένος ὁ Γκάτοκη εἶναι στὴ διάθεση αὐτοῦ τοῦ ἔλεεινοῦ.

Ὅπως πάντα δταν ἐνωθε τὰ μάτια τῆς Ματίλντης νὰ καρφώνονται πάνω του, ὁ ντὲ Κρυλώφ κατακοκκίνησε.— Ἄχ ! ἡ πειθαρχία, εἶπε μ' εὐθυμο τῶνο, ἀνασηκώνοντας τοὺς ὤμους. Ἡ Ματίλντη ἄρχισε νὰ θυμῶναι.

— Μ' αὐτὸ δὲν εἶναι πειθαρχία. Εἶναι σκλαδιά. Ἐτσι λοιπὸν κάθε παλιάνθρωπος, σάν καὶ κείνον, μπορεῖ νὰ βασανίσει τὸν ἄλλο γιὰ τὸ κέφι του ;

— Μὰ δὲν εἶναι καὶ τόσο κακός, εἶπε ὁ Γκάτοκη. Ἄν τουλάχιστο εἶτανε ξεχωριστὸς παλιάνθρωπος θάχα τὴν παρηγοριά νὰ λέω πὼς δὲν ἔχω τύχη. Μὰ αὐτὸς εἶναι καλόκαρδος σὰ θέλει. Δὲν μπορεῖ ἔπειτα νὰ τονὲ μισεῖ κανεὶς γιὰ τὴ βλακεία του.

— Δίκιο ἔχει ὁ κ. Γκάτοκη, εἶπε ὁ ντὲ Κρυλώφ, γλυκὸς καὶ φρόνιμος ὅπως πάντα. Δὲν πρέπει, δεσποινίς, νὰ ξεχνᾶτε πὼς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀν-

θυπασιότης ἀπὸ εἰκοσι χρόνια καὶ δὴ καὶ βρῖσκει πολὺ φυσικὸν ὅταν τύχει, νᾶναι ὁ λοχαγὸς ἄδικος πρὸς αὐτόν. Συνήθισε νὰ σωμαίνει μπρὸς σὲ ὅτι ἐρχεται ἀπὸ ψηλά καὶ δὲν μπορεῖ νὰ φανταστῆ πὼς τὸ αἶσθημα τῆς φιλοτιμίας μπορεῖ ποτὲ νὰ μπεῖ ἀνάμεσα σαυτὸν καὶ στοὺς κατώτερούς του. Ἄν ἓνας ἀνώτερος τεύλεγε «Δὲν περπατᾶτε καλά, ἀντὶ νὰ περπατᾶτε φέρνοντας τόνα πόδι μπρὸς ἀπ' τᾶλλο, πρέπει νὰ βρεῖτε ἄλλου εἶδους περπατήμα» ἠάπορευσε πρὸς λίγο παρὰ ἂν τοῦ λέγανε πὼς πρέπει νὰ μεταχειρίζεται ἀλλιῶτικα ἓνα μορφωμένο στρατιώτη τριάντα χρόνων ἀπὸ ἓνα χοντρὸ χωριάτη εἰκοσι χρόνων πού μόλις ξαίρει νὰ γράφει καὶ νὰ διαβάξει. Σκύδει ὁμως μπρὸς στὸν ἀνώτερό του καὶ ὅταν αὐτὸς ἀκόμα εἶναι ἀνθυπολοχαγὸς δεκαεννιά χρόνων. Ὁ ἀνώτερος εἶναι πρὸς πολὺ, ξαίρει πρὸς πολλὰ, ἔχει πρὸς πολλὰ δικαιώματα παρὰ ὁ κατώτερος. Νά, τί φαίνεται στὸν ἀνθυπασιότη Στόφ τόσο φυσικὸ, ἔσο καὶ τὸ νᾶνασαίνει.

(Στᾶλλο φύλλο τελιώνει)

ΗΛ. ΗΛΙΟΥ

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΟΥ Κ. ΧΑΙΖΟΠΟΥΔΟΥ

32

Μόναχο 21. 2. 10

Ἀγαπητὲ Κάρλε,

Σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὴν πολὺτιμη ἐξήγησή σου. Σὲ τέτοιαι περίστασιαι λοιπὸν τὸ βρῖσκεις σωστὸ ἂν πῶ ἔτσι ;

Ποὺ τῶν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον πολεμώντας
τὸ γόνο τους, χαλιέται μόνο τᾶγριο
γένος ;

Ἄν τὸ βρῖσκεις σωστό, μὴν κάμεις τὸν κόπο νὰ μοῦ ἀπαντήσεις; ἂν ὁμως ὄχι, θὰ μὲ ὑποχέονες νὰ μοῦ δώσεις τὴν ἐξήγησιν γιὰτὶ αὐτὴ τῆ βδομάδα θὰ τυπωθῆ τὸ μέρος αὐτό.

Γιὰ τὶς πληροφορίες πὺ γυρέβεις, τὸ μόνο πὺν μπορῶ νὰ σὲ βοηθήσω εἶναι λέγοντάς σου τὴν ἀτομικὴ μου ἀντίληψη, πὺ μὲρφοσα γιὰ τὴν κατάστασιν κάτω ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες καὶ ἀπὸ τὴν ψυχολογία κάπιων ὁμιλιῶν πὺν ἔκαμα ἐδῶ μ' ἓναν ἀπὸ τοὺς ὑπουργοὺς τῆς κυβέρνησης Μαυρομιχάλη πὺν βρῖσκειται στὸ Μόναχο. Κατὰ πόσο εἶναι σωστὴ ἡ κρίσι μου, δὲ μπορῶ νὰ σοῦ τὸ ἐγγυηθῶ ὁμως.

Τὸ κίνημα εἶταν στὴν ἀρχὴ καθαρὰ στρατιωτικὸ. Ὅχι δίχως κάπια μίμησι τοῦ νεοτουρκικοῦ. Τὸ σύνταγμα τῆς τουρκίας στὸ βάθος δὲν εὐχαρίστησε τοὺς ρωμοίους, γιὰτὶ ἔτσι τοὺς κατὰστρεψε τὰ ἰδανικά τους νὰ κληρονομήσουν τὴν Τουρκία. Μὰ τὸ δέχτηκαν ἀπὸ ἀνάγκη μὲ φαινομενικὴ εὐχαρίστησι. Νομίζοντας πὼς μπορεῖ νὰ ὑποσκελίσουν τοὺς Βουλγάρους, ἐν-

θυπασιότησαν γιὰ νὰ κολακέψουν τοὺς τούρκους. Ἀπὸ κακὴ ἐχτίμησι τῶν περιστάσεων καὶ ἀπὸ τὴ συνηθισμένη ἀνεγνισιὰ τῆς ἑλλ. κυβέρνησις δὲ δέχτηκαν τὴν ἔνωσι τῆς Κρήτης, νομίζοντας πὼς ἔτσι ξεγελοῦν τὴν Τουρκία κάνοντάς της τὸ φίλο καὶ ὑποσκελίζοντας πάλε τοὺς Βουλγάρους. Μὰ ἀφοῦ ἀναγνωρίστηκε ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Βουλγαρίας κλπ., τότε κατὰλεβαν οἱ ρωμοὶ τὸ σφάλμα τους νὰ μὴν καταλάβουν τὴν Κρήτη. Πρῶτοι ἀνταριάστηκαν οἱ ἀξιωματικοί. Ἡ Τουρκία ἀφοῦ ἠσύχασε μὲ τὴ Βουλγαρία καὶ τὴν Αὐστρία, ἔτριξε τὰ δόντια στοὺς ρωμοίους. Γυρέβοντας γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ τους κυριαρχία οἱ νεότουρκοὶ μιά διπλωματικὴ ἐπιτυχία, προκάλεσαν τοὺς ρωμοίους σὲ βαθμὸ ἐξευτελιστικὸ. Κ' ἔτσι οἱ ρωμοὶ ἀξιωματικοὶ ἔκαμαν τὸ σύνδεσμο γιὰ νὰ ἐξαναγκάσουν τὴν κυβέρνησι νὰ κάμει πολεμικὲς ἐτοιμασίες. Κάθε ρωμὸς πολιτικὸς ὅταν εἶναι στὴν κυβέρνησι βλέπει πὼς ὁ πόλεμος μὲ τὴν Τουρκία εἶναι ἀδύνατος, ὅταν ὁμως εἶναι στὴν ἀντιπολίτεψη φωνάζει γιὰ πολεμικὲς ἐτοιμασίες γιὰ νὰ φέρει πράματα στὴν κυβέρνησι καὶ νὰ τὴ ρίξει. Οἱ ἀξιωματικοὶ ἔχαν ἔπίσης σοβαρὰ παράπονα ἀπὸ τὸ Διάδοχο καὶ τὸν Πρίγκηπα Νικόλαο. Ὁ πρῶτος εἶχε κάμει, σὰ γενικὸς διοικητὴς τοῦ στρατοῦ, τὴ συνηθισμένη καμαρῖλα. Φέρνοντας βᾶναυσα στοὺς ἀξιωματικούς πὺν δὲν τὸν προσκινούσαν. Ὁ Νικόλαος ἔπίσης ἔχει τὸ ἰδίωμα νὰ εἰρωνέβεται καὶ νὰ πειράζει καὶ νὰ περιφρονεῖ. Ὅλα αὐτὰ πράματα ἀσυμβίβαστα μὲ τὶς δημοκρατικὲς συνήθειες τοῦ ρωμοῦ. Ἐτσι ἔγινε τὸ πρῶτο ξέσπασμα τοῦ Αὐγούστου. Ὁ βασιλιάς βρέθηκε ξαφνισμένος. Τοῦ τὸλεγαν καὶ δὲν τὸ πίστεβε πὼς εἶναι τόσο ἐρεθισμὸς στὸ στρατὸ. Ἀναγκάστηκε νὰ ὑποχωρήσει καὶ νὰ δεχτῆ τὰ ζητήματα τᾶν ἀξιωματικῶν. Οἱ πρίγκηπες ἔφυγαν. Οἱ ὑπουργοὶ τοῦ συμβούλεψαν τὸν βασιλιά νὰ φύγει ὁ Διάδοχος δίχως νὰ περάσει ἀπὸ τὴν Πάτρα καὶ τὴν Κέρκυρα. Μὰ δὲν τοὺς ἄκουσε. Στὴν Πάτρα καὶ στὴν Κέρκυρα ἔκαμαν ὑποδοχὴ τοῦ Διαδόχου οἱ θεοτοκικοὶ καὶ ὁ Διάδοχος ἔβρισε μὲ λόγο τοῦ τοὺς ἀξιωματικούς ἐπαναστάτες. Τοῦτο ἐρέθισε πρῶτο τοὺς τελευταίους καὶ τὸ κίνημά τους ἀρχισε νὰ παίρνει πρὸς πολὺ ἀντιδυναστικὸ χαραχτήρα.

Ἡ κυβέρνησι Μαυρομιχάλη ἦρθε σὰν ἐπαναστατικὴ κυβέρνησι. Μὰ γιὰ τὰ μάτια μόνο. Ὅλοι οἱ ὑπουργοὶ εἶταν συντηρικότατοι καὶ μέσα τοῦ ἀναγνώριζαν πὼς ἡ κυβέρνησι τοῦ Θεοτόκη δὲ μποροῖσε νὰ κάμει περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι ἔκαμε γιὰ τὸ στρατὸ, γιὰτὶ τῆς ἔλειπαν τὰ χρήματα. Ὁ στρατιωτικὸς σύνδεσμος τῆς ἔβαλε δικὸ τοῦ ὑπουργοῦ, τὸ Λαπαθιώτη, ἓναν καλὸ μαθηματικὸ, μὰ δίχως καμιά πραχτικὴ ἀξία. Ἐκαμε στὸ χαρτὶ ὁργανισμὸ πὼς μπορεῖ νὰ παρατάξει ἡ Ἑλλάδα ἀπάνω ἀπὸ 400,000 στρατό. Ξανάφερε σὲ ἰσχύ, ὅπως εἶπε στὴ βουλή, τὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ τρόπο στρατολογίας !

Οἱ συνυπουργοὶ τοῦ τῶξεραν πὼς αὐτὰ εἶναι ἀδύνατα, μὰ τὰ υἱοθέτησαν ἀναγκασμένοι ἀπὸ τὸ στρατιωτικὸ σύνδεσμο. Μὰ γιὰ νὰ ἐφαρμόσουν τὸ πρόγραμμα τῆς στρατιωτικῆς ὀργάνωσης χρειάζονταν νέους πόρους. Τὸ πρῶτο πού ἔκαμε ἡ νέα κυβέρνησις εἶταν νὰ βάλει ἔμμεσους φόρους. Ἐτσι μεγάλωσε τὴ φορολογία τοῦ καπνοῦ. Ἀπάνω στὸν πατριωτικὸ ἐνθουσιασμό καὶ στὸ φόβο τοῦ στρατιωτικοῦ συνδέσμου πέρασε ὁ νόμος καὶ μπῆκε ἀμέσως· σ' ἐνέργεια δίχως νὰ φωνάξει κανεὶς σοβαρά· μὰ ὅταν ὁ λαὸς εἶδε πὼς θὰ βαρύνουν αὐτὸν καὶ μόνο οἱ νέοι φόροι ἄρχισε νὰ σηκώνεται. Ὁ στρατιωτικὸς σύνδεσμος κατάλαβε πὼς δίχως τὸ λαὸ δὲ μπορεῖ νὰ κάμει κ' ἔτσι πῆρε τὸ μέρος του, ἀπαιτώντας ἀπὸ τὴν κυβέρνησις νὰ φορολογήσῃ τὴν πλουτοκρατία. Ἡ κυβέρνησις λοιπὸν, ἂν καὶ πλουτοκρατικῆ, ἀναγκάστηκε νὰ παρουσιάσῃ ἕνα μικροαστικὸ φορολογικὸ μεταρρυθμισμὰ, φορολογώντας τάχα τὸ κεφάλαιο. Μὰ τὸ περισσότερο γιὰ τὰ μάτια, γιὰτὶ οἱ ὑπουργοὶ, πλούσιοι οἱ περισσότεροι δὲν ἔβλεπαν μὲ συμπάθεια τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ λαοῦ νὰ φορολογηθοῦν οἱ πλούσιοι. Οἱ περισσότεροι βουλευτὲς τὸ ἴδιο. Μὰ ὁ σύνδεσμος στέκονταν περισσότερο μὲ τὸ μέρος τοῦ λαοῦ, ἀφοῦ ὁ λαός, οἱ συντεχνίες τῆς Ἀθήνας καὶ Πειραιῶς καὶ οἱ περισσότερες ἐπαρχίες τὸν διόρισαν ἐχτελεστὴ τῆς θέσεώς του. Μὴν ὑπάρχοντας ὅμως μέσα στὴ βουλὴ ἀληθινοὶ ἀντιπρόσωποι τῶν μικροαστικῶν καὶ γεωργικῶν τάξεων, οἱ περισσότεροι νόμοι πού ψηφίστηκαν μεταμορφώθηκαν ἀπὸ προστατευτικοὶ τοῦ λαοῦ, πού παρουσιάστηκαν, σχεδὸν στὸ ἀντίθετο πολλὰς φορῆς. Ὁ στρατιωτικὸς σύνδεσμος, ἀποτελεσμένος καὶ αὐτὸς ἀπὸ ἀνθρώπους ἀνίδεους οικονομικά, κατάντησε νὰ ὑποστηρίξῃ μόνο γιὰ τὰ μάτια τὰ λαϊκὰ συμφέροντα καὶ νὰ ἐπιμένῃ μόνο στὰ δικά του συμφέροντα πού τὰ γνώριζε καλύτερα. Μὰ καὶ αὐτὰ παρουσιάστηκαν τόσο συνδεμένα μὲ τὴν οικονομικὴ ὑπόστασις ὅλου τοῦ ἔθνους, ὥστε ἀπὸ στρατιωτικὴ ἐπανάστασις κατάντησε μιὰ γενικὴ ἀναστάσις. Κάθε τάξις ἄρχισε νὰ παρουσιάζεται μὲ αἰτήματα. Κοντὰ σ' αὐτὸ ὅλο τὸ ρωμέικο τὸ ἔπιασε ἡ ἀναμορφωτικὴ μανία. Ἄναψε ὁ ἐνθουσιασμός κ' ἡ πεποίθησις πὼς ἀναγεννιέται τόντις τὸ πᾶν. Κάθε ρωμιὸς παρουσίασε κ' ἕνα μεταρρυθμιστικὸ σκέδιο. Οἱ ἔφη μερίδες γιομάτες τέτια, ἀπὸ τὰ μικρότερα χωριὰ ἔφταναν ἀναφορῆς καὶ οδηγίες στὴν κυβέρνησις γιὰ τὸν τρόπο τῆς ἀναμόρφωσης. Καταστρώθηκαν προγράμματα ἀναμόρφωσης ὅλων τῶν κλάδων. Θέλησαν ὅλα νὰ τὰ καθαρίσουν· τοὺς ἀξιωματικούς, τοὺς ὑπάλληλους, τὴ δικαιοσύνη, τὸ Πανεπιστήμιον, τὶς ἰδιωτικὰς ἐταιρίες ἀκόμα. Μὲ τὴ γενικὴ ἰδέα πού ἐπικρατεῖ στὸ ρωμέικο πὼς φαῖνε τὰ πρόσωπα, ἄρχισαν νὰ προγράφονται τέτια στις ἐφημερίδες. Καὶ μὲ τὸ πρόγραμμα τοῦ καθαρισμοῦ ἀπὸ τοὺς ἀνίκανους, καθέναν πού εἶχε ἀτομικὸ ἔχτρο τὸν κατ'ἀγγεῖλε γιὰ τέτιον. Οἱ νεώτεροι ἀξιωματικοὶ ἤθελαν νὰ βγάλουν τοὺς πα-

λιούς, οἱ νεώτεροι δικαστὲς τοὺς ἀρχαιότερους, οἱ ὑφηγητὲς τοὺς καθηγητὲς καὶ πᾶσι λέοντας. Ἐτσι ἔπιασε φαίνεται θῦμα καὶ ὁ Καθβαδίας τῆς ἔχτρας τοῦ Σβορώνου. Οἱ πολιτικοὶ πάλι, βλέποντας τὴν πίεσις πού τοὺς ἔκανε ὁ σύνδεσμος, ἄρχισαν νὰ βλέπουν τὸν κίνηνον πού τρέχουν, ἂν ὁ σύνδεσμος κερδίσει τὸ λαὸ μὲ τὸ μέρος τους. Δίχως νὰ τὸ θέλουν ὑποστηρίζαν τὴν κυβέρνησις κ' ἡ κυβέρνησις δίχως νὰ τὸ θέλει ἔγινε τὸ ὄργανον τοῦ συνδέσμου. Οἱ συντεχνίες ἐπίσης ἄρχισαν νὰ πέρνουν δύναμι, ἀλλὰ καὶ αὐτές, ἕνα ἀνακάτωμα ἀπὸ ἐργολήπτες κ' ἐργοδοτὲς ὅπως εἶνε στὴν Ἑλλάδα, δὲν ἤξεραν τί θέλουν. Ἐκεῖνοι πού τὶς διοικοῦν, οἱ περισσότεροι θέλησαν νὰ ναιδειχθοῦν γιὰ πολιτικοὶ τοῦ μέλλοντος. Μιὰ κοινωνιολογικὴ ἐταιρία, ἰδρυμένη μὲ τὴν πρωτοβουλία τοῦ φίλου μας Δελμούζου πρόπερσι μὲ σοσιαλιστικὰς (ρεβιζιονιστικὰς νὰ τὸ ποῦμε γερμανικὰ) βάσεις ἄρχισε νὰ κουνιέται καὶ αὐτὴ, ὄχι πιά μὲ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Δελμούζου πού περιορίστηκε πιά στὸ σκολιὸ του, μὰ μὲ τὴν κυβέρνησις μερικῶν ὑφηγητῶν καὶ τὴν προεδρεία ἑνὸς ἀρκετὰ καλὰ μορφωμένου οἰκονομελῆγου, τοῦ Παπαναστασίου, πού σπούδασε στὴ Γερμανία. Ὁ νόμος τῆς Κυριακῆς ἀργίας, πού βιάστηκε ἡ κυβέρνησις κ' ἡ βουλὴ νὰ ψηφίσουν, εἶναι ἔργο ἑνὸς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ὑφηγητὲς. Κ' ἴσως εἶναι τὸ θετικώτερον νομοθέτημα μέσα στὴν ἀπειρία τῶν βιαστικῶν μεταρρυθμίσεων πού ἀναγκάστηκε νὰ ψηφίσῃ ἡ βουλὴ μὲ τὴ βία τῶν στρατιωτικῶν.

Ἐδῶ στὸ μεταξὺ ἦρθε τὸ κίνημα τοῦ Τυπάλδου. Φαίνεται πὼς ὁ στρατιωτικὸς σύνδεσμος διαιρέθηκε στὶς γνώμες. Οἱ πῖο ριζοσπαστικοὶ ἤθελαν νὰ κόψουν τὰ κεφάλια τῶν πολιτικῶν πού ἀντιστέκονταν στὴν ἀναμορφωτικὴ ἐργασία. Ὁ Καρκαβίτσας, μέλος τοῦ συνδέσμου, φαίνεται πὼς εἶταν μὲ αὐτὴ τὴ γνώμη καὶ δημοσίεψε στὴν Ἀκρόπολι ἀρθρον παρακινώνοντας τὸ σύνδεσμον νὰ φέρῃ τὴν ἐπιφυλαχτικότητα καὶ νὰ βάλῃ τσεκούρι. Κάθε ξύλον πού δὲν ἀξίζει, πρέπει νὰ κοπεῖ, τὸ εἶπε καθαρά. Οἱ ναυτικοὶ μάλωσαν μὲ τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ στρατοῦ γιὰ τὸ πλάτασκο τῶν γαλιωνῶν καὶ ὁ Τυπάλδος ἐπαναστάτησε. Ὁ Πορφύρας μού περιέγραψε τὰ πράγματα, βγάζοντας τὸν Τυπάλδον καὶ τοὺς φίλους του γιὰ εὐγενικούς πατριώτες, μὰ ἐγὼ δὲ συμφωνῶ τόσο στὸ χαρακτηρισμό. Τὸ σωστὸ μού φαίνεται πὼς κανένας τοὺς δὲν ἤξερε τί ἤθελε. Ὅλοι ἔχουν τὸν πόθον τοῦ καλύτερομοῦ, μὰ δὲν ἔχουν τὸν τρόπο. Καὶ οὔτε εἶναι τὸ πρῶτον εὐκόλον νὰ γίνῃ μὲ τὸ κόψιμον τῶν κεφαλῶν τῶν ἐνόχων τίχα, ὅπως τὸ ἤθελε ὁ Τυπάλδος-Καρκαβίτσας. Ὁ λαὸς πῆρε τὸ μέρος τῆς κυβέρνησης κ' ἤθελε νὰ κόψουν τοὺς ἐπαναστάτες, μὰ σιγὰ σιγὰ ἔφτασε στὸ ἀντίθετον καὶ μὲ τὴ θέλησι καὶ φρόνησι τοῦ βασιλιᾶ τοὺς ἐλευτέρωσαν.

Οἱ στρατιωτικοὶ εἶδαν πὼς μὲ τὴν κυβέρνησις Μαυρομιχάλη δὲ μποροῦν νὰ ναιμορφώσουν τὸν τόπον. Εἶδαν πὼς καὶ τὰ πολεμικὰ ὄνειρά τους εἶναι κούφια! Σιγὰ σιγὰ ἦρθαν καὶ αὐτοὶ στὴν ἐπίγνωσι πὼς

Τ Ο Κ Ρ Ι Μ Α

δὲ μπορεῖ νὰ ἐκστρατέψει τὸ ρωμέικο τώρα στὴν ἀνοίξη νὰ πάρει τὴ Μακεδονία ὅπως ἤθελαν τὴν ἀρχή. Ἄρχισε ἔτσι νὰ ξεθυμαίνει ὁ πατριωτισμὸς καὶ νὰ προβάλλουν περισσότερο τὰ συμφέροντα τῆς προαγωγῆς τους. Ἄπ' ἄλλο μέρος ἔγιναν ἐχτελεστές τῆς θέλησος τοῦ λαοῦ καὶ ὁ λαὸς μὴν ἰδόντας κανένα θετικὸ κέρδος ἄρχισε νὰ δυσπιστεῖ σ' αὐτούς. Ἡ κυβέρνησις Μαυρομιχάλη ἄρχισε ἀπ' ἄλλο μέρος νὰ δείχνει πὼς κάθε ἄλλο εἶναι παρὰ ἐπαναστατικὴ. Εἶναι ἀναμφίβολο πὼς ὁ Μαυρομιχάλης κυριώτερο σκοπὸ εἶχε νὰ ἐκμεταλλεῖται τὴν πρωθυπουργία καὶ νὰ μεγαλώσει τὸ μικρὸ του κόμμα. Οἱ συγκρούσεις ὑπουργείου καὶ στρατιωτ. συνδέσμου ὄλο καὶ μεγάλωναν. Ἐνα ἐπεισόδιο ἦρθε νὰ δεῖξει καὶ τοὺς κυριώτερους σκοποὺς τοῦ συνδέσμου. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Λαπαθιώτης, μὴ βουλευτὴς καὶ δίχως κοινοβουλευτικὴ πείρα ἔβρισε προσωπικὰ τὸ Θεοτόκη καὶ ὅλη τὴ βουλή, λέγοντας πὼς αὐτὴ δὲν ἀντιπροσωπεύει τὴ θέληση τοῦ λαοῦ. Ὁ Θεοτόκης πού βιασμένος ἀπὸ τὸ σύνδεσμο ὑποστήριξε τὴν κυβέρνησις μὲ τὴν πλειοψηφία τῆς βουλῆς πού εἶχε, ἀποχώρησε. Ὁ Ρολῆς διαμαρτυρήθηκε τὸ ἴδιο γιὰτὶ ὑβρίστηκε ἡ βουλή καὶ ἔφυγε κιαυτός. Στὸ βῆθος ἡ κυβέρνησις εἶταν μὲ τὸ μέρος του. Ὁ στρατιωτικὸς σύνδεσμος θέλησε νὰ τοὺς βιάσει ὅλους νὰ ξανάρθουν στὴ συνεδρίασις τῆς βουλῆς. Φαίνεται ὅμως πὼς μέρος τῶν ἀξιωματικῶν καταδίκασαν τὴ διαγωγή τοῦ ὑπουργοῦ καὶ τοῦτος γιὰ νὰ τοὺς πάρει μὲ τὸ μέρος του ἔδωσε στὸ βασιλεῖα νὰ ὑπογράψει διάταγμα προβιβασμῶν ἀξιωματικῶν. Ὁ τύπος τὸ μυρίστηκε καὶ ἔσοκέπασε τὸ γεγονός στὸ λαὸ, λέγοντας πὼς ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος κάνουν οικονομίαι καταργώντας πολιτικὰς θέσεις καὶ δικαστήρια κλπ. ἀπ' ἄλλο μοιράζουσι γαλόνια. Ὁ στρατιωτ. σύνδεσμος ἀναγκάστηκε ἔτσι νὰποκηρύξει τὸν ὑπουργὸ καὶ τοῦτος παρατήθηκε. Μὰ ἡ ὑποψία δὲ διαλύθηκε, γιὰτὶ φάνηκε πὼς ὁ κατάλογος τῶν προβιβασμῶν εἶταν ἔτοιμος στὸ ὑπουργεῖο ἀπὸ πρῶτα. Σὲ μιὰ νυχτιὰ δὲ μοροῦσε νὰ γένει.

Ὁ στρατιωτ. σύνδεσμος ἀνάλαβε ἔτσι τὴ δικτατορία. Ὁ ἀρχηγὸς του Ζορμπᾶς καὶ ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ ἔπρεπε νὰ ρωτιοῦνται γιὰ κάθε πράξη ἀπὸ τοῦ ὑπουργοῦ. Καὶ ὄχι μόνον ὁ λαὸς σὲ καθεστὶ πού ἤθελε ἀποτεῖνονταν στὸ Ζορμπᾶ, μὰ καὶ ὁ βασιλεὺς ἀναγκάστηκε νὰ τὸν ἀναγνωρίσει καὶ νὰ τὸν δεχτεῖ σὲ συνέντευξη, ζητώντας του νὰ διορίσει αὐτὸς (ὁ βασιλεὺς) τὸ νέο ὑπουργό. Ὁ Ζορμπᾶς ὅμως τοῦ ἀρνήθηκε καὶ ἔτσι ἀπόδειξε πάλι ὁ σύνδεσμος τὸ νέο ὑπουργὸ τῶν στρατιωτικῶν. Ὅλοι οἱ πολιτικοὶ ἀναναχοῦσαν βλέποντας πὼς τὸ κράτος διοικεῖται ἀπὸ τοὺς «πρῶν ἀστυνόμους». Μὰ τί νὰ κάμουν! Ξανάρθαν στὴ βουλή ἀπὸ φόβο καὶ ψήφιζαν δίχως συ-

ζήτησι τὰ ἀναμορφωτικὰ νομοθετήματα (!) Ἀπελιπόμενοι ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς οἱ ἀξιωματικοί, φαίνεται νὰ πλησίασαν τοὺς νεοῦς σοσιαλιστὰς τῆς «Κοινωνιολ. Ἐταιρίας». Τοῦτοι θὰ τοὺς εἶπαν πὼς τὸ κεφάλαιο εἶνε ἡ ἀφορμὴ τῆς κακοδαιμονίας τοῦ τόπου καὶ ἀξάφνα τὸ ὄργανο τοῦ στρατιωτ. συνδέσμου ξεσπάθωσε μὲ χοντρὰ κούφια λόγια ἐναντίον τῶν κεφαλαίων. Μιὰ σύγκυση παραπάνω. Τώρα ὁ σύνδεσμος ἤθελε νὰ καθαρῖσει καὶ τίς τράπεζες. Σίχονα οἱ δυσσαρεστημένοι ἀπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ ὠδείου γύρεψαν ἀπὸ τὸ σύνδεσμο νὰ καθαρῖσει καὶ αὐτὸν τὸν σταῦλο ὅπου δὲν καλλιεργεῖται ἡ ἔθνικὴ μουσική, ὁ Μιστριώτης βρῆκε τὴν περίστασις νὰ ζητήσῃ τὰ κεφάλια τῶν χυδαίων στὸν εἰνακα, ὁ Φιλίρετος (ριζοσπάστης—ἀντιβασιλικὸς—πρῶν ὑπουργὸς—νομομαθῆς) γύρεψε τὸν καθαρισμό τῶν δημόσιων ὑπηρεσιῶν ἀπὸ τοὺς μαλλιαροὺς, ἕνας νέος δραματικὸς, δημοτικιστὴς καὶ σοσιαλιστὴς κίολα πρότεινε τὴν καθάρσει ὅλων τῶν παλιῶν ποιητῶν καὶ πρῶτα τοῦ Πορφύρα, ἕνας Ἀναστασόπουλος, ὁ Ἀθηναῖος πατριώτης δημοσιογράφος τὸ πάψιμο τοῦ Παλαμᾶ. Κ' ἔτσι βλέπει παντοῦ φύηξε τὸ ἀναγεννητικὸ πνεῦμα. Μὰ οἱ ὑπουργοὶ δὲν μοροῦσαν νὰ διοικήσουν πιά καὶ ὁ σύνδεσμος ἀπελίστηκε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν κυβέρνησις Μὴ βρίσκοντας κανένα πολιτικὸ γύρω του πού νᾶχει ἐμπιστοσύνη σ' αὐτόν, ἔφερε ἀπὸ τὴν Κρήτη τὸ Βενιζέλο. Τοῦτος ἀπελιπόμενος φαίνεται ἀπὸ τὴν ἔκωσι τῆς Κρήτης βρῆκε τὴν περίστασις νᾶρθε νὰ δράσει στὴν Ἑλλάδα. Ἦρθε καὶ συνεννοήθηκε μὲ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν κομμάτων. Τοὺς πρότεινε σὰ μόνον μέσο διέξοδον τὴ σύγκλησις τῆς Ἐθνοσυνέλευσις. Οἱ ἀξιωματικοὶ δήλωσαν πὼς διαλύονται ἅμα δημοσιευτεῖ τὸ διάταγμα τῆς σύγκλησός της. Μὲ ὁ βασιλεὺς δὲν ἤθελε, φοβούμενος φαίνεται μήπως ἡ ἔθνοσυνέλευσις περιορίσει τὰ δικαιωμάτα του. Τέλος οἱ πολιτικοὶ τὸν ἔπεισαν νὰ δεχτεῖ καὶ ἡ Κυβέρνησις τοῦ Μαυρομιχάλη πού δὲν ἤθελε τὴ ἔθνοσυνέλευσις ἔπεσε. Ὁ σύνδεσμος πρότεινε τὸ Δραγούμη, μετριώτατο πολιτικὸ. Ὁ Δραγούμης ἔκαμε ὑπουργεῖο μὲ τὸ σκοπὸ νὰ καλέσει τὴν ἔθνοσυνέλευσις. Ἡ Τουρκία διεμαρτυρήθηκε ἀπὸ φόβο μὴ στείλουν καὶ οἱ Κρητικοὶ ἀντιπρόσωπους. Οἱ Δυνάμεις ἀνάγκασαν τοὺς Κρητικοὺς νὰ δηλώσουν πὼς δὲ θὰ στείλουν. Ἔτσι ἀποφασίστηκε τώρα νὰ γίνουν οἱ ἐκλογὲς τῆς ἔθνοσυνέλευσις τὸν 8βριου.

Ὁ σύνδεσμος ἔκαμε ὑπουργὸ τῶν στρατιωτ. τὸν ἀρχηγὸ του Ζορμπᾶ, τῶν ναυτικῶν ἐπίσης δικὸ του καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἕνα στρατηγὸ Πετμεζᾶ. Ἔτσι ἐνεργεῖ τώρα ἀμεσώτατα τὴ δικτατορία του. Ἡ βουλή συγκλήθηκε πάλι σὲ νέα ἔχταχτη σύνοδος γιὰ νὰ ψηφίσει τὰ ἀναμορφωτικὰ νομοθετήματα πού ἔμειναν

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΙΔΡΥΘΗΚΗ ΣΤΗ 1903

ΒΓΛΗΝΗ ΔΥΟ ΦΟΡΕΣ ΤΟ ΜΗΝ

διοχτήτης, εκδότης και Διευθυντής: Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ταχτικοί συντάχτες: ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΑΦΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ, Γ. ΦΤΕΡΗΣ, ΚΙΜΩΝ Ι. ΘΕΟΔΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ Α. ΣΤΕΪΝΜΕΤΖ

*Επιστολές, επιταγές κτλ. παρακαλούμε να διευθύνονται: Δημ. Π. Ταγκόπουλο Poste Restante 'Εξωτερικού, 'Αθήνα.

ΣΥΝΤΡΟΜΕΣ:

Για την 'Ελλάδα	}	δρ. 30	το χρόνο.
		» 15	το εξάμηνο.
		» 8	το τρίμηνο.
Για την 'Αγγλία & 'Αίγυπτο	}	£ 1	το χρόνο
		£ 0,10	το εξάμηνο
Για την 'Αμερική	}	\$ 5	το χρόνο
		\$ 3	το εξάμηνο

και για τα άλλα μέρη 40 φρ. τή χρονιά.

ἀψήφιστα την προηγούμενη και μεταξύ τῶν ἄλλων και τὸ σχηματισμὸς ὄγδου ὑπουργείου γεωργίας κ' ἐμπορίου, προωρισμένου νὰ δοθῆι στὸν πρόεδρο τῆς κοινωνιολ. ἐταιρίας Παπαναστασίου πού θὰ ὑποβίβει στὴ βουλὴ νημοσχεδίου προστατευτικὸ τῆς ἐργασίας, πού δὲν ὑλάρχει στὴν 'Ελλάδα. Ὁ στρατιωτ. σύνδεσμος ὅταν ἀκόμα εἶταν ἡ κυβέρνησις Μαυρομιχάλη εἶχε στείλει στὴν Κ'πολὴ τὸν Πλάτωνα Δρακούλη (σοσιαλιστὴ καλιόν, ἐκδότῃ τῆς "Ἐρευνας, θεόσοφο μαζὶ και φυτοφάγο πού ζοῦσε ὡς προχτεῖς στὴ Λόντρα μὲ τὸ ὄνειρο νάναστήσει τὸν ἀρχαῖο ἑλληνισμὸ μαζὶ μὲ τὴν ἀθάνατη γλώσσα του) γιὰ νὰ συνεννοηθεῖ μὲ τοὺς νεότουρκους γιὰ τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης. Γύρισε μὲ ἱκανοποιητικὰς δηλώσεις τῶν Τούρκων. Τοῦ εἶπαν λέει πὼς τὸ σφάλμα τῶν ρωμιῶν εἶταν πὼς δὲν κατέλαβαν τὴν Κρήτη κ' εἶτσι νὰ τοὺς σώσουν ἀπὸ τὸ βάρος αὐτό, πού τώρα ἀπὸ φόβο ἐσωτερικῶν ταραχῶν δὲ μποροῦν νὰ τὸ παρατήσουν. Προτείνουν στοὺς ρωμιούς νὰ τοὺς ὑποστηρίξουν στὸ στέριωμα τοῦ συντάγματος και εἶναι πρόθυμοι νὰ τοὺς κάμουν ἄλλες παραχωρήσεις, φτάνει νὰφίσσουν γιὰ τὴν ὥρα τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης. Αὐτὰ δήλωσε στὶς ἐφημερίδες ὁ Δρακούλης και μαζὶ μ' αὐτὰ πὼς ἔβαλε τὶς βάσεις βαλκανικῆς ὁμοσπονδίας κατὰ τὸ σύστημα τῶν ἐνωμένων πολιτειῶν τῆς 'Αμερικῆς. Περισσότερα δὲν τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ πῆ, παρὰ πὼς ἡ ἑλληνοτουρκικὴ συμμαχία εἶπε ζήτημα μηνῶν μόνο. Οἱ δηλώσεις αὐτὰς ἀνησύχησαν τὸν τόπο και ρώτησαν τὴν Κυβέρνηση

ἂν ἔχει εἶδηση ἀπ'αὐτὰ. Ὁ Δραγούμης ἀπάντησε πὼς ὁ Δρακούλης σὺν κλιδὸς πιτωριώτης πῆγε ἀπὸ μόνος του. Ὁ Δρακούλης ξαναδήλωσε πὼς συνεννοήθηκε μὲ τὴν προηγούμενη κυβέρνησις και μὲ τὸ Ζορμτᾶ.

Αὐτὸ μπορεῖ νὰ σοῦ δεῖξει τὸν τρόπο πού σκέφτεται κ' ἐνεργεῖ ὁ σύνδεσμος. Ἐχει δηλ. ἄληθινὴν καλὴν διάθεσι γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου, μπορεῖ νὰ γένει καὶ σύμμαχος τῆς Τουρκίας και σοσιαλιστῆς ἀκόμα, μπορεῖ νὰ φοβερῆσιν συνάμα και τὴν ὑψηλὴν πού δὲν ἀναγνωρίζουν τὰ δίκαια τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὅλα μπορεῖ νὰ τὰ κάμει, πρόγραμμα και σκέδιο δὲν ἔχει μόνο, ἀκριβῶς γιὰτὶ κανένας στὸ ρωμῆϊκο δὲν ἔχει τι θέλει. Νομίζει πὼς ὅλα μποροῦν νὰ διορθωθοῦν μὲ μιάς. Ἔτσι κ' οἱ πολιτικοὶ νόμισαν πὼς θὰ διαλυθεῖ ὁ σύνδεσμος μὲ τὴν ὑπόσχεσι τῆς ἐθνοσυνέλευσης. Στὰ σωστὰ δὲ σφωφτηκε κανένας και τὸ τι θὰ συζητήσῃ ἡ ἐθνοσυνέλευσις. Ὁ βασιλιάς μόνο θέλησε νὰ τῆς περιορίσει τὰ δικαιώματα ἀπὸ φόβο μην τοῦ κόψουν τὰ δικά του. Μὰ στὴ συζήτησι τὸν ἐμπλέξαν οἱ πολιτικοὶ μὲ τὶς ἀοριστολογίας. Σκοπὸς εἶταν νὰ μπαλωθεῖ μόνο ἡ περίστασις. Μὰ οἱ ἀξιωματικοὶ δὲ διαλύονται ἂν δὲ συγκληθεῖ ἡ ἐθνοσυνέλευσις. Κ' ἡ ὄρεξις τοῦ ρωμῆϊκου γιὰ ἐθνοσυνέλευσις φαίνεται νὰ κατάρτεσε. Μιὰ συνέντευξις πού ἔδωσε στὴν 'Ακρόπολι ὁ ἀδελφὸς τοῦ Θεοτόκη, ἔδωσε ὑποψίεις πὼς κὶ ὁ Θεοτόκης δὲν τὴ θέλει σοβαρὰ, κὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεοτόκης στὴν Κέρκυρα πού πῆγε, μακριὰ ἀπὸ τὴν πίεσι τοῦ συνδέσμου, εἶπε πὼς ἡ σύγκλησις τῆς θὰ εἶναι ἀντισυνταγματικὴ ἂν δὲν ψηφιστεῖ ἀπὸ τὰ 3/4 τῶν βουλευτῶν. Μὰ 134 βουλευτῆς πού χρειάζονται γι' αὐτὸ θὰ εἶναι δύσκολο νὰ μαζευθοῦν. Καὶ ποιὸς ἔχει πόσοι ἀπ' αὐτοὺς θὰ τὴν ξαναψηφίσουν. Φαίνεται νὰ εἶναι αὐτὴ κ' ἡ θέλησις τοῦ βασιλιά ἀπὸ τὸ φόβο μην τοῦ περιοριστοῦν τὰ δικαιώματά του, ὅπως εἶναι και κάποια διάθεσι στοὺς ἀξιωματικούς. Τὶ θὰ συζητηθεῖ σ' αὐτὴ τὴ συνέλευσις πρέπει νὰ τὸ ἀποφασίσει ἡ βουλὴ, μὰ στὸ ὑπουργεῖο δὲν κατάρτεσαν ἀκόμα τὰ ἔργα πού πρέπει ν' ἀναθεωρηθοῦν. Ὁ Δραγούμης οὔτε συνεννοήθηκε ἀκόμα γι' αὐτὸ μὲ τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς τῶν κομμάτων. Μερικὰς ἐφημερίδες εἰδειξαν κάποιας, ἀντιεθνοσυνελευτικὰς τάσεως κὶ ὁ σύνδεσμος τοὺς βίασε νὰ μην ξαναγράψουν τίποτε. Πέντε ἀπ' αὐτὰς ἔπαυσαν τὴν ἐκδοσὴ τους γιὰ μιὰ μέρα. Καὶ ξαναβγήσαν μὲ μασημένα λόγια. Σωστὴ διχτατορία. Ὁ βασιλιάς θέλει νὰ φέρει τὸ Διάδοχο πάλι, μὰ ἡ κυβέρνησις τὸν ἀποτρέπει. Φαίνεται πὼς εἶναι κάποια ἰδέα νὰ κάμουν βασιλιά τὸ γιὸ τὸν Διάδοχο μὲ τὴν ἐθνοσυνέλευσις κὶ αὐτὸ θέλουν νὰποφύγουν οἱ βασιλικοί. Πὼς θὰ περιορίσουν τὰ δικαιώματα τοῦ βασιλιά δὲν τὸ πιστέβω, καθὼς και δὲν πιστέβω πὼς θὰἀλλάξει τὸ πολίτευμα στὸ μοναρχικώτερο, ὅπως προτείνει ὁ δικηγόρος Φὸν Ἐσλιν (θεὸς τοῦ Ἐσλιν πού ἔχει), πού θέλει νὰ πάρουμε στὴν 'Ελλάδα τὸ πρῶσικὸ ἐκλογικὸ σύστημα και νὰ κάμουμε Ἄνω βουλή

ἢ Γερουσία, κόνοντας εὐγενεῖς καὶ βάζοντάς τους μέλη. Γιά τὴν ἰδέα τῆς ἄνω βουλῆς συνηγορεῖ κ' ἡ Ἀκρόπολη, πολεμώντος φανατικά τις ἀριστοκρατικὲς ἰδέες τοῦ Ἔσολιν. Δὲν τὸ πιστέβω ὅμως νὰ σκεφτοῦν σοβαρὰ γιὰ Ἄνω βουλή, ἂν καὶ στὸ ῥωμέϊκο ὅλα νὰ τὰ καρτερεῖ κανεὶς, ἀφοῦ βασιλέβει ἢ ἀμορφωσιά, ἢ ἄγνοια τῆς πραγματικότητος. Κόπιο ἐγγλέζικο φύλλο ἔγραψε πὼς ἂν καταργηθῇ ἡ Ἄνω βουλή στὴν Ἀγγλία, θὰ καταστήσει τὸ κράτος τους σὰν τὴν Ἑλλάδα. Καὶ μερικοὶ τῶραψαν στὴν Ἑλλάδα, μὴν μορσώνοντας νὰ κρίνουν πὼς εἶταν ἐπιχείρημα λορδικοῦ φύλλου. Κι αὐτὴ ἡ δημοκρατικὴ Ἀκρόπολη δὲ μπορεῖ νὰ νιώσει πὼς ἡ ἐγγλέζικη Ἄνω βουλή εἶναι ἱστορικὸ ὑπόλοιπο καὶ πὼς ἂν γίνεῖ στὴν Ἑλλάδα τέττα, θὰ μπουὲν σ' αὐτὴ οἱ Θεοτόκηδες καὶ Ράλληδες καὶ Μαυρομιχάληδες, αὐτοὶ δηλ. πού τοὺς θαρροῦν γιὰ ἔνοχους τῆς σημερινῆς κατάστασης.

Αὐτὰ εἶναι πού ἔχω νὰ σοῦ πῶ. Θέλησα νὰ σοῦ ἐκθέσω τὰ γεγονότα καλύτερα γιὰ νὰ δεῖς μόνος σου τὴ σύγχυση πού βασιλέβει, παρὰ νὰ σοῦ πῶ τὴ δική μου γενικὴ κρίση. Ἄν τὴ θέλεις κι αὐτὴ, δὲν εἶνε τόσο ἀπελπιστικὴ. Ὅλα αὐτὰ πού γίνονται εἶναι ἀναγκαῖα νὰ γίνουν γιὰ νὰ φανερώσουν ἐπὶ τέλους πὼς ἀναγεννήσεις δὲ γίνονται μὲ νομοθετικὰ ἔργα, ὅπως φανταζόνταν ὅλοι οἱ ῥωμιοί, μὰ μὲ τὴ συναίσθηση τοῦ ἴδιου τοῦ λαοῦ πὼς ἔχει ἡ ἀνάγκη νὰ μορφωθῇ πολιτικά. Ἡ ἐπανάσταση σκοντάβει γιὰτὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς δὲν ἔχουν τὴν ἱστορικὴ καὶ πολιτικὴ μόρφωση καὶ γιὰτὶ δὲ μπορεῖ νὰ στηριχθῇ σὲ πάγια συμφέροντα κοινωνικῶν τάξεων. Ἀκκουμπᾶ τότε στὴ μιὰ, πότε στὴν ἄλλη. Τὰ συμφέροντα πού συγκρούονται, περισσότερο εἶναι τὰ συμφέροντα παλιῶν καὶ νέων ἀξιοματικῶν, στρατοῦ καὶ στόλου, βασιλικῆς καμαρίλας στὸ ναυτικὸ καὶ στὸ στρατὸ καὶ τῶν ἀντιπάλων τῆς. Γι' αὐτὸ βλέπεις αὐτοὶ μόνον ἔρχονται στὰ χέρια καὶ κιντυνέβουν νὰ ξανάρθουν τῶρα στρατὸς μὲ στόλο. Προχίτες ἔγιναν ἕνας σωρὸς προβιβασμοὶ κατώτερων ἀξιοματικῶν τοῦ στρατοῦ καὶ θὰ γίνουν καὶ τοῦ στόλου. Ὁ πόθος τῆς ἀναδιοργάνωσης τοῦ στρατοῦ εἶναι γιὰ τὰ γαλόνια πρῶτα. Ὅσο δὲ μπορεῖ μιὰ κυρίαρχη τάξη νὰ ὑποτάξῃ τὸ στρατὸ καὶ νὰ τὸν ἔχει ὄργανό τῆς θὰ ὑπάρχει ὁ στρατὸς μιὰ δύναμη ἀπάνω ἀπὸ τίς ἄλλες τάξεις. Μιὰ κυρίαρχη τάξη εἶναι ἀδύνατο νὰ σχηματισθῇ στὴ Ἑλλάδα. Ἀριστοκρατία δὲν ὑπάρχει καὶ δὲ γίνεται μὲ τίς πρῶσσικὲς συνταγὰς τοῦ Ἔσολιν. Ἡ ἀστικὴ τάξη, μὴ ἔχοντας ἀρκετὴ οικονομικὴ δύναμη, δὲ μπορεῖ νὰ βάλει σ' ἐφαρμογὴ τὰ φανταστικὰ ἱμπεριαλιστικὰ ὄνειρα πού ἔχει στὴν Ἀνατολή. Κυριαρχεῖ ἐκμεταλλεμένη τὴν πολιτικὴ ἀνικανότητα τοῦ λαοῦ. Νάφαιρέσεις τὰ πολιτικὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ, εἶναι σὰν νὰ τὸν παραδόσεις ἀνυπεράσπιστο στὴν ἐκμετάλλεση τῆς τάξης τῶν τραπεζιτῶν καὶ τοκιστῶν καὶ πολιτεβόμενων πού τὸν κυβερνᾶν καὶ τώρα, ἀναγκασμένοι νὰ τὸν λαβαίνουν πάντα ὑπ' ὄψη.

Τὸ ζήτημα εἶναι νὰ τὸν μορφώσεις πολιτικά ὥστε νὰ νιώθει νὰ προστατέβεται καλύτερα. Ἡ ἀναστάτωση αὐτὴ ἐλπίζω νὰ δεῖξει στὸ λαὸ τὴν πραγματικότητα. Ὅχι μεμιάς βέβαια, μὰ σιγὰ σιγὰ μὲ χρόνους, μὲ δεκαετηρίδες. Κ' ἔτσι νὰ σχηματιστοῦν κόμματα μὲ πραγματικὰ συμφέροντα τάξεων. Τὸ πρᾶμα θὰ τραβήξει γιὰ καιρὸ ἔτσι σὰν τώρα καὶ δὲ μπορεῖ νὰ γίνεῖ διαφορετικὰ. Θ' ἀνησυχοῦν μόνον ὅσοι δὲν ἔχουν τὴν ἱστορία σὰν ἐξέλιξη μὰ σὰν ἀλματικὲς ἀλλαγές. Καὶ τώρα κλαίγονται πολλοὶ πὼς πάμε χαμένοι μὲ τὴν ἀναστάτωση Πτωχεύουν κάθε μέρα ἔμποροι, δὲ μᾶς δίνουν δάνειο οἱ ξένοι κεφαλαιοῦχοι γιὰ νὰ κάμομε πολεμικὲς παρασκευὰς καὶ τὰ ρέστα. Ἡ κυβέρνηση δὲν ξέρει τί κάνει, καταργεῖ καὶ ξαναφκιάνει πρεσβεῖες, καταργεῖ εἰρηνοδικεῖα, κοντὰ 100 κωμοπόλεις ἀναστατόνονται, λιθοβολοῦν σπίτια, σηκόνουν μαῖρες σημαῖες, εἰσαγγελεῖς πάβονται γι' ἀνίκανοι ἐνῶ ὡς τὰ χτές εἶχαν κριθεῖ ἀπ' τοὺς ἴδιους ἱκανοί. Τέλος τίποτε δὲ γίνεται σὲ ὀρισμένο σκεδίο κι ὅλοι βρῖσκουν φταῖχτες πρόσωπα καὶ προσμένουν τὸ σωτήρα σ' ἕνα πρόσωπο. Αὐτὴ ἡ ἀναστάτωση θὰ δεῖξει πὼς δὲ φταῖνε τὰ πρόσωπα κι οὔτε σώζουν πρόσωπα τίς κοινωνίες, μὰ τὴ σωτηρία τῆς, τὴν κανονικότερη λειτουργία τῆς τὴ φέρνει ἡ παραγωγικὴ καὶ πολιτιστικὴ πρόοδος τῆς ἴδιας κοινωνίας. Τὸ κυριώτερο πού λείπει στὴ ῥωμοσύνη εἶναι ἡ μὴ ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς κ' ἡ πισωδρομία σὲ πολιτιστικὴ ἐξέλιξη—Kulturarbeit πού λέτε σεῖς. Ἔτσι μόνον τὸν νόησα τὸ σοσιαλισμὸ καὶ θέλησα νὰ ξυπνήσω στοὺς δημοτικιστὲς τὸ προοδευτικὸ πνεῦμα. Δυστυχῶς δὲ μποροῦν νὰ τὸ νιώσουν γιὰτὶ ἴσα ἴσα τοὺς λείπει ἡ δόξα τοῦ πολιτισμοῦ. Δὲν ἐννοοῦν πὼς ὁ πολιτισμὸς ἔρχεται μὲ ἀργὴ μεθοδικὴ ἐργασία. Νομίζουν πὼς ἅμα τὸ θελήσει ἕνας ὑπουργὸς καὶ βάλει τὴ δημοτικὴ γλώσσα στὰ σκολιὰ, τελείωσε τὸ πρᾶμα. Δὲ συλλογίζονται ἀκόμα οὔτε τὸ ἀδύνατο τοῦ πράματος. Δὲ βλέπουν πὼς στὴ γενικὴ αὐτὴ ἀναστάτωση οἱ μόνον πού δὲν τόλμησαν νάνασάνουν εἶναι οἱ δημοτικιστὲς. Τόση λίγη εἶναι ἡ δύναμή μας.

Κ' εἴμαστε τόσο τεμπέληδες ὥστε δὲν κάνομε οὔτε ἕνα βῆμα. Καθὼς εἶδες ἀπὸ τὰ παραπάνω οἱ σοσιαλιστὲς στὴν Ἀθήνα ἔπαιξαν κάτιο μέρος, ὥστε νὰ στολεῖ ἕνας ἀπὸ τὸ στρατιωτικὸ σύνδεσμο στὴν Κ)-πολι καὶ ὁ ἄλλος νὰ γένει πιθανότατα ὑπουργὸς. Ἄλλος σύνταξε νομοσχέδιο κυβερνητικὸ ἐπίσης. Βλέποντας αὐτὰ, ἔκαμα ἕνα καταστατικὸ καὶ τῶστεῖλα στοὺς σοσιαλιστὲς δημοτικιστὲς προκαλώντας τους νὰ ἐνωθοῦμε καὶ νὰ ἐνεργήσομε ὥστε τὸ ἐργατικὸ κόμμα πού φαίνεται πὼς θὰ γίνεῖ (ἔγινε μάλιστα μὲ προσπάθεια) νὰ πάρει ὄργανό του τὴ δημοτικὴ γλώσσα κ' ἐν γένει νὰ πασίσσομε γιὰ τὴν προπαγάντα τῆς δημοτικῆς σ' ὅλα τὰ κοινωνικὰ στρώματα. Μοῦ ἀπάντησαν καμιά δέκαπενταριά πὼς δέχονται. Πέρα ὅμως ἀπὸ τὴν ἀποδοχὴ οὔτε βῆμα. Ἐγραψα δικλὰ

καί τριπλά γράμματα σ' όλους μὰ βυριούνται και νὰ νὰ μοῦ ἀπαντήσουν. Ἐίπε πεντέξη ἀπ' αὐτοὺς σὴν Ἀθήνα και δὲ μποροῦν νὰ μαζεφοτοῦν ἀκόμα— δυὸ μῆνες τώρα — για νὰ σκεφοτοῦν τι πρέπει νὰ γένει. Ὁ ἕνας μοῦ γράφει δὲ μπορεῖ νὰ συνεργαστεῖ μὲ τὸν ἄλλον, τοῦ ἄλλου δὲν τοῦ ἀρέσει ἡ παρέα τοῦ τρίτου, γιατι τοῦ κοροῖδεψε τὸ ποίημά του ἢ γιατι τοῦ κατηγόρησε τὸ δράμα του στὸ Νουμᾶ. Αὐτὴ ἡ ἀδιαφορία δλων, τὸ ἀνακάτωμα τοῦ προσωπικοῦ πάντι λόγου σ' ἕνα γενικὸ σκοπὸ, μοῦ δίνει τὴν εἰκόνα δλου τοῦ ρωμείου. Αὐτοὶ ποῦ σοῦ λέω εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ τονίζουν στὸ Νουμᾶ τὴν ἀνάγκη τοῦ συνδέσμου τῶν δημοτικιστῶν και δημοσιέβου σοσιαλιστικὰ ἀρθρα και ποιήματα. Φωνάζουν για δργάνωση, μὰ ὅταν ἔρχεται ἕνας και τοῦ λέει ἐλάτε νὰ δργανωθοῦμε, βυριοῦνται. Ἡ ἔλλειψη δργανωτικοῦ

πνεύματος θὰ βραδύνει τὴν πρόοδο. Ὡστόσο δὲ θὰ τὴ σταματήσει για πάντα. Ὁ,τι ἀναφοῖρες κάπου πῶς σᾶς εἶπε κάποιος Ἰταλὸς για τὸ γλωσσικὸ μας ζήτημα. ποῦ δὲ μποροῦσατε νὰ τὸ νιώσατε καλά, μπορεῖ νὰ ἐφαρμοστεῖ και στὴ γενικὴ κατῴσταση τοῦ ρωμείου σήμερα. Μόνον ἱστορικὰ μπορεῖ κανένας νὰ τὴν ἐξηγήσει και τότε ἀν ἀπελπίζεται ἀπὸ τὸ παρὸν, δὲ ἀπελπίζεται κι ἀπὸ τὸ μέλλον. Τὸ κυριώτερο ποῦ λείπει σήμερα εἶναι τὸ δμαδικὸ πνεῦμα και θὰ τὸ ξηπνήσει μόνη ἡ ἀνάγκη. Πότε θάρθει αὐτὴ ἡ ἀνάγκη, αὐτὸ δὲν εἶναι ζήτημα καλῆς και πατριωτικῆς θέλησης, ὅπως φαντίζεται ὁ φίλος μας Καρκαβίτσας μὰ ζήτημα ἱστορικῆς ἐξέλιξης.

Σὲ φιλῶ δικός σου

Κώστας

L. FRANK

“Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΕΙΝΑΙ ΚΑΛΟΣ,, ΤΟ ΕΡΩΤΙΚΟ ΖΕΥΓΑΡΙ

Β'

Φεύγοντας ἐσθῆσε ἀφηρημένος τὸ φῶς. Τὰ κουφάρια ἀποτελέσανε πάλι μιὰ σκοτεινὴ μάζα.

Ἡ στατιστικὴ τοῦ νεκροσκόπου εἶταν ἀπλοῦστατη: Στὸ Βερολίνο, μὲ τὰ τρία περίπου ἑκατομμύριά του, ἀυτοχτονήσανε, ἐξαιτίας τὸν πόλεμο, τὰ τρία τελευταῖα χρόνια, ὀχτώμιση χιλιάδες ἀνθρωποι. Σ' ἄλλη λοιπὸν τὴ Γερμανία, μὲ τὰ ἑβδομήντα της ἑκατομμύρια κατοίκους, θάχουμε ἑκατὸν πενήντα χιλιάδες ἀυτοχτονίες... Καὶ πόσοι λιώνουνε σιγὰ σιγὰ, χτικιάζοντας ἀπὸ τὴ λύπη, για τὸν «ἡρωικὸ θάνατο» τῶν ἰδικῶν τους! Πόσοι τρελλαθήκανε! Πόσοι ἀδιόρθωτοι, ποῦ δοκιμάσανε νὰ σηκώσουν κεφάλι, ρηχτήκανε μὲς στὰ μπουντρούμια! Πόσες ἀλογαριαστες χιλιάδες ἀρρωστήσανε και ψοφήσανε κυριολεχτικὰ ἀπὸ τὴν πείνα!...

Ὁ νεκροσκόπος εἶταν πολὺ μυαλωμένος ἀνθρωπος· στεκότανε μπρὸς στὸ τραπέζι του και ζύγιζε σχολαστικὰ τὴν καθημερινὴ του μερίδα· δὲν τᾶχε σκοπὸ νὰ πεθάνει ἀπὸ τὴν πείνα· ἤθελε νὰ ζήσει και νὰ δει τὸ τέλος τοῦ πολέμου· εἶχε τὴν περιέργεια νὰ δει τι θὰ βγεῖ μιὰ μέρα ἀπὸ τὴ δυστυχία και τὸ θάνατο τῶσων ἀνθρώπων.

— Τοῦτοι εἶναι οἱ νεκροὶ τῆς ἐσωτερικῆς ζώνης, τοῦ χίντερλανδ, ἴσαμε τώρα ἑκατὸν πενήντα περίπου χιλιάδες ἀυτόχειρες στὴ Γερμανία. “Ἐτσι, ἀν λογαριάσουμε δλα τὰ ἐμπόλεμα κράτη, θάχουμε ἕνα περίπου ἑκατομμύριο ἀυτόχειρες. Βάλε τώρα και τὰ δέκα ἑκατομμύρια ποῦ πέσανε στὸ «πεδίο τῆς τι-

μῆς», κ' ἔτσι, δλα μαζί, ἔντεκα ἑκατομμύρια νεκροί. Βάλε ἄλλα δέκα περίπου ἑκατομμύρια σακάτηδες, ἀχρηστους πιά για τὴ ζωὴ κι ἀνίκανους για κάθε δουλιὰ. Βάλε πεντακόσια.. ὄχι, ὀχτακόσια... τι λέω; χιλία δισεκατομμύρια μάρκα ἔξοδα, ποῦ θάναγκαστεῖ νὰ πληρώσει ἀπὸ τὴν τσέπη του ὁ ἐργατικὸς πληθυσμὸς... “Ἄς βάλω τώρα και τοὺς ψυχικὸς πόνους ἐκεινῶνε ποῦ θὰ ἐπιζήσουν κ' ἔτσι μοῦ φαίνεται πῶς ἔχω κάθε δικιο νάμαι περιεργος νὰ δῶ τι θετικὸ ἀποτέλεσμα θὰ βγεῖ ἀπ' ἄλλη αὐτὴ τὴ φασαρία!..

Βουτηγμένος ὁ νεκροσκόπος σὲ τέτιες σκέψεις ἔρρηχνε τὴ ματιὰ του στὸ μηχανήμα ποῦ εἶχε πάνω του ἕνα μεγάλο ἠλεχτρικὸ κουδούνη ἀπ' ἔπου ἔδγαινε ἕνας σωρὸς σύρματα. Τὰ ἠλεχτρικὰ αὐτὰ σύρματα ἐνώνανε μερικὰ πτώματα μὲ τὸ μηχανήμα. “Ὅσοι εἶχανε ἀυτοκτονήσει μὲ γκάζι ἢ μὲ φαρμάκι και κείνοι ποῦ εἶχανε ἀυτοκτονήσει ἀγνωστο μὲ τί, μένανε τρεῖς μέρες σ' ἐπαφὴ μὲ τὸ ξυπνητήρι αὐτό. Μὲ τὸν πιὸ ἀνάλαφρο ἀνατιναγμὸ τους, μὲ τὴν πιὸ ἀδιόρατη κίνηση τοῦ δαχτύλου τους, λειτουργοῦσε τὸ κουδούνη.

Ἄρκετὴ ὄρα κάθισε ἀκίνητος ὁ νεκροσκόπος στὸ τραπέζι του μπροστά· μὲς στὴ σιωπὴ ποῦ ἀπλωνότανε στὸ νεκροσκοπεῖο, ἀκουγότανε μοναχὰ ἡ βοὴ ποῦ κάνανε τάνεμιστήρια. Βουτηγμένος σὲ χιλίες σκέψεις ὁ νεκροφύλακας ἔφτασε ἐπιτέλους σὲ κάπιο συμπέρασμα :

— Σ' αὐτόνε τὸν πόλεμο γίνονται τὰ πιὸ φοβερά

ΤΟ ΚΡΙΜΑ

έγκλήματα, κακουργήματα που άκόμα δέν τά είδε ή παγκόσμια Ιστορία· δέν ύπάρχει καμιά προστυχιά, καμιά άδικία, καμιά σατανικότητα που νά μήν έχει διαπραχτεί· τά περισσότερα, ξεπερνούν τήν ανθρώπινη φαντασία. "Αν καλοσυλλογιστεί κανείς, είναι χυδαίοι κρεμανταλάδες και παλιανθρώποι όσοι μένουν άδιάφοροι μπρός σ' αυτά τά διαβολοκαμώματα, όσοι δέν αυτοχτονούνε, όσοι δέν τρελαίνονται· Ένας τίμιος άνθρωπος, Ένας άληθινός άνθρωπος, δε σηκώνει μιá ζωή στην έποία γίνονται τόσα και τέτια, που τά θεωρούνε κίβλας για "ήρωϊσμούς",... "Ανάμεσα στις έκαστo πενήντα χιλιάδες αυτόχειρες του πολέμου, εΐτανε — και στο φρενοκομείο και στις φυλακές βρίσκονται άκόμα — οι πιο τίμιοι, οι πιο εύγενικοί άνθρωποι του Γερμανικού λαού...

Ξάφνου άκούστηκε νά κουνουνίζει το κουνούνι του Χάρου.

—Κάποιος ζωντάνεψε !

Ό νεκροσκόπος ξεπετάχτηκε από τήν κάμαρά του στην αίθουσα των νεκρών.

Με έλη τήν έπιστημονική του κοσμοθεωρία που του σφύριζε πως οι πεθαμένοι είναι πεθαμένοι και οι ζωντανοί είναι ζωντανοί, στάθηκε ξυλιασμένος από τήν τρομάρα βλέποντας τo φιλόσοφο και τήν εργατοπούλα νά κάθονται κ' οι δύο τους έρθιοι στους μπάγκους τους.

Το μεγάλο κουνούνι του Χάρου δέν έπαψε νά κουνουνάει.

"Ένα άλαφρό άλαφρό χαμόγελο, σά νάν τοχε φέρι μαζί του από τόν "Αδη, εΐτανε άπλωμένο στα μισόκλειστα ματόφυλλα του φιλόσοφου.

Η άσπρομάγουλη εργατοπούλα δέν είχε άκόμα καλά καλά συνέρθη.

— Βαθιά... κανονικά βαθιά... ή είσπνεή και ή έκπνοή σας !... παρακαλούσε ο νεκροσκόπος στη φογυρίζοντας τo λoστo του μηχανήματος.

Τά τρία μεγάλα όριζόντια άνεμιστήρια άκκομπανιάρανε τήν άναπνοή των δυο Λαζάρων, που τoς τριγυρίζανε χλωμοί, μελανιασμένοι, κουλουριασμένοι, ματωμένοι, σιωπηλοί και έλωτδιόλου άδιάφοροι οι άλλοι δεκαοχτώ, που δε θέλανε νά ξαναξυπνήσουν, όπως περιτριγυρίζουνε στο Μέτωπο οι ήρωϊκά πεσμένοι τoς άλλους συντρόφους τους που καταγίνονται άκόμα με τo μκελειό.

Ό φιλόσοφος είχε πάρει δρόμο στους συλλογισμούς του :

— Με είχανε καλέσει στο στρατό και συνεπής στον έαυτό μου, καθώς είμουνα πάντα, αυτοχτόνησα και βρέθηκα... πεθαμένος στο νεκροσκοπείο. Αυτό βέβαια θά με ώφελήσει πολύ, γιατί τώρα θά μ' άφίσουν ήσυχο. Χωρίς άλλο, δε θά ένοχλήσουν πιά Έναν άνθρωπο που άνέστη εκ νεκρών. Δέν είναι δυνατό νά ξαναστειλουν Ένα τόσο συνεπή άνθρωπο στο στρατόνα για νάν τον έ χρησιμοποίησουνε ώστε-

ρα στο Μέτωπο για χασάπη. Και το Χριστό, μιá φορά που πέθανε κι άναστήθηκε πάλι, δέν τον ξανασαυρώσανε.

Το άδιόρατο χαμόγελο της εύχαρίστησης εΐταν άκόμη άπλωμένο στα μισόκλειστα ματόφυλλά του.

Εΐσπνεοντας το όξυγόνο και ύπακούοντας στις διαταγές του νεκροσκόπου, σάν ύπάκουο καλό παιδί, καθότανε με τή φαντασία του πάλι στο γραφείο του που ή επίπλωσή του εΐτανε τόσο αντίθετη με τήν επίπλωση του στρατόνα.

— Πάρτε τήν άναπνοή σας βαθιά... κανονικά !

Ό νεκροσκόπος έπαψε νά στηφογυρίζει το μηχανήμα κ' έτρεξε στη κάμαρά του για νά βράσει στους δυο ξαναζωντανεμένους Ένα άλαφρό τσάι.

Το κουνούνι του Χάρου δέν το έννοούσε νά σταματήσει.

Η εργατοπούλα, βλέποντας τις γαλάζιες γλωσσες των κρεμασμένων, τον πιγμένο με τήν προσημένη καιλιά, το σωρό ματωμένες σάρκες, άντερα και κόκκαλα, τόσο τρέμαξε ώστε ξανάπεσε πίσω στον μπάγκο, και σά νά ζητούσε βοήθεια, έστριψε το κορμί της άριστερά, κατά το φιλόσοφο. Και οι δύο τους περιτριγυρισμένοι από το θάνατο, δώσανε ο ένας στον άλλον το χέρι και μείνανε γι' άρκετή ώρα βυθισμένοι σε λογής συλλογισμούς, γεμάτους περιφρόνηση και μίσος για τo άίσχη, τή φρίκη και τήν παραφροσύνη της ανθρωπότητας.

Ό ξαναζωντανεμένος άπίθωσε κάτω το άσκι. Σά φιλόσοφος άπένταρος, είχε συνειθίσει νά βαστάει ύπομνητικά κάθε είδος δυστυχία. Πάρατηρούσε προσεχτικά τήν έμοϊόπαθη συντρόφισά του, που είχε άκόμη το άσκι με τοξυγόνο στο στόμα : Εΐτανε μιá από κείνες τις ύπομνητικές, λίγο περασμένες στα χρόνια, κοπέλες, που με έκαστον είκοσι μάγκα το μήνα δουλεύουν άκούραστα για τις πιο εύτυχιμένες άδερφές της άστικής κοινωνίας και που από τις μικρές οικονομίες τους κάνουν τήν προίκα τους—φέτος τρία ποκάμισα, του χρόνου το κρεβάτι, άργότερα τά καλύματα και τά στρώματα, από καιρό σε καιρό κανένα μπακιρικό για τήν κουζίνα—ώσου έπιτέλους, εΐταν πιά έχει περάσει ή κάθε λαχτάρα, ακολουθάνε τόν άρραβωνιαστικό, δεμένες μαζί του σε μιá δχι και καλύτερη ζωή. Το γουδι το γουδοχέρι.

Έκεινης τόν άρραβωνιαστικό τόν είχε φάει ο πόλεμος.

— Έπί του πεδίου της τιμής ! Για τήν κοσμοκρατορία της Γερμανίας ! Για τόν Κάιζερ ! Για τήν Αυτοκρατορία και για τις μετοχές των μεταλλείων και των σιδηροδρόμων ! συλλογίζότανε ο νεκροσκόπος.

Και ο φιλόσοφος σκεφτότανε :

— Δυο συναπαντιούνται, γνωρίζονται, και παντρεύονται, δίχως νά καλοξάιρει ο ένας τάν άλλονε. Κι όταν πεθάνει ο ένας, άκόμα δέν έχει καλομάθει με ποιόν εΐτανε παντρεμένος. Γιατί ο καθένας σ' έλη

του τῆ ζωῆ κάνει ὅ,τι μπορεῖ γιὰ νὰ μὴ μάθει πῶς καὶ ποιὸς εἶτανε ὁ ἴδιος. Πῶς λοιπὸν νὰ καταλάβει ποιὸς εἶναι ὁ ἄλλος ;... Ὅταν ἕμως δυὸ ἄνθρωποι βρίσκονται κατατύχη μαζὶ πεθαμένοι στὸ νεκροσκοπεῖο καὶ μαζὶ ξαναζωντανεμένοι, νὰ ποῦμε, ξαναγεννιῶνται ἀπὸ τὸ χάος...

Ὁ φιλόσοφος κοίταζε τὸ καλοριφέρ, τὴ συσκευή γιὰ τὸ ζέσταμα τοῦ νεροῦ, μὲ τὶς νικελένιες κάνουλες καὶ τὴ μεγάλη ἀσπρη λεκάνη ἀποκάτω :

— Τέτια λούσα δὲν τᾶχω σπῆτι μου !...

Ὁ νεκροσκοπὸς ξανάρθε φέροντας τὸ τσάι.

— Γιατί πάψατε νὰ εἰσπνέετε ;

Ὁ φιλόσοφος τὸν ἀντίσκοψε :

— Γιατί ἔχετε δῶ τοῦτο τὸ καλοριφέρ, ἀφοῦ πρῶτος ἄνθρωπος εἶναι ἔλα δῶ μέσα νὰ μένουνε νωπὶ ;

— Ἔνα ελαφρούτσικο τσάι... Ἀνάγκη νὰ τὸ πιεῖτε δίχως ζάχαρη... Ἄ δὲν μποροῦσα τὶς ψυχρὲς μέρες τοῦ χειμῶνα νὰ κρατήσω τὴ θερμοκρασία ἕνα βαθμὸ τουλάχιστο πάνω ἀπὸ τὸ μηδενικὸ, θάμουν ὑποχρεωμένους κείνους ποὺ πνιγόντανε στὸ ποτάμι καὶ εἶτανε καταμουσκεμένοι νὰν τοῦ; ξεκολῶ κάθε τόσο ἀπὸ τὸν μπάγκο, γιατί τὸ νερὸ παγώνει, ἔταν ἡ θερμοκρασία εἶναι κάτω ἀπὸ τὸ μηδενικὸ...

— Μὰ τὴν ἀλήθεια, ἔλα τὰ σκεπήκατε καλά. Ἐδῶ τουλάχιστο τίποτε δὲ λείπει... Τί λέτε ;

— Ναί, ἐδῶ εἶναι ὅλα ἐντάξει.. Ἡ διαργάνωση γιὰ τοὺς νεκροὺς εἶναι σὲ μᾶς ἀφεγάδιαστη... Μὰ καὶ ἡ ἀργάνωση γιὰ τὸ θάνατο τῶν μαζῶν, εἶναι, καὶ πρέπει νὰν τὸ παραδεχτοῦμε, ἀφεγάδιαστη κιὰυτῆ...

— Ὡστε καὶ λόγου σου εἶσαι κατὰ τοῦ πολέμου ;

Ὁ φιλόσοφος παρατηροῦσε τοὺς δεκαοχτῶ αὐτὸ-χεῖρες, ποὺ μὲ τὶς μακριές της γλῶσσες καὶ τὰ ὠχρά

τους μοῦτρα διαμαρτυρόντανε κατὰ τοῦ πολέμου.

— Αὐτὸ τὸ νεκροσκοπεῖο εἶναι ἕνα ἀληθινὸ ἀντι-μιλιταριστικὸ καταφύγιο ! εἶπε καὶ κατέβηκε ἀπὸ τὸν μπάγκο του.

Ἡ κοπέλλα εἶχε τὸ ἀσκι ἀκόμη στὸ στόμα καὶ φαινότανε σὰν ἕνα παιδάκι ποὺ παίζει μὲ μιὰ μικρὴ τρουμπέτα.

— Περισσότερο ἀπ' ἄλλες τὶς στενοχώριες ποὺ πέ-ρασε στὴ ζωὴ της καὶ ἀπὸ τὴν ἀπόπειρά της ἀκόμα νὰ σκοτωθεῖ, μὲ συγκινοῦνε οἱ δαντέλλες πεῦχει στὸ λαιμὸ της : αὐτὴ ἡ συμμαζεμένη ἀποτυχημένη προσπάθεια νὰ φαίνεται ἕμορφη !... συλλογιζότανε ὁ φιλόσοφος.

(Στᾶλλο φύλλο τὸ Γ' μέρος).

ALEX. STEINMETZ

ΚΥΠΑΡΙΣΙΑ

Ὁ κυπαρίσια ἐσεῖς σκιερὰ, ποὺ ὑψώνεστε
Λιτὰ ἔτσι, ἀμάργα, στὸ γύρισμα τοῦ δρόμου,
Πῶς ὁ σιγαλινὸς ρυθμὸς σας, τὸ κλειστὸ
Ἔρχεται καὶ χτυπᾷ παράθυρό μου !
Κι ὅταν θολὴ ἀργοστάζει ἡ ἄχνη τοῦ βραδιοῦ,
Κι ἰσκιώνει τ' ἀνανθα, τὰ βάρυπνα κλαδιά σας,
Μέσα στ' ἀπόηχο τοῦ σβυσμένου τραγουδιοῦ
Θρηνηῶ κ' ἐγὼ μαζὺ τὴ μοναξιά σας !

Σμύρνη 1922

ΚΥΡΟΣ ΔΑΝΕΖΟΣ

Τ Ο Κ Ρ Ι Μ Ἀ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

«Τὸ βιβλίο τῶν Νέων Σμύρνης»

— Τυπωμένος στὴ Σμύρνη, κυκλοφόρησε ἕνας πολυσέλιδος τόμος, ὅπου συγκεντρώνεται διαλεκτικὴ φιλολογικὴ ἐργασία, ἀπὸ ὄλους τοὺς λογίους τῆς Ἰωνίας. Ἡ συντροφιά τῶν «Νέων» ἐργάζεται μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια καὶ φροντίδα γιὰ νὰ βοηθήσει τὴν προκοπὴν τὰ νεοελληνικὰ γράμματα. Ἐνίσχυσε τὴ σημαντικὴ σημασία ποὺ ἔχει ὁ Δημοτικισμὸς στὴν πνευματικὴ μας ἀναγέννηση, καὶ γιὰ τοῦτο ἡ συντροφιά κοατᾶ μὲ σταθερὸ χέρι τὴν ἐπαναστατικὴν σημαία. Ὁ «Νουμάς» ποὺ βλέπει ἔτσι νὰ καρπίζουνη οἱ ἄγωνες του, μέσα στὴν ψυχὴ τῆς νιότης, δὲν μπορεῖ πικρὰ νὰ εἶναι περήφανος γι' αὐτό.

Τὸ νέο ρομάντζο τοῦ κ. Ἀνθέμη.

— Ἀπὸ τὸ ἐρχόμενο φύλλο τοῦ «Νουμά» ἀρχίζει νὰ δημοσιεύεται καινούριον πρωτότυπον ἑλληνικὸν ρομάντζο, γραμμένον ἀπὸ τὸν διαλεκτὸν συνεργάτην μας κ. Μήσιο Ἀνθέμη, μ' ἐπιγραφὴν «Τὸ Κρίμα». Ὁ Ἀνθέμης γνωστὸς ἴσαμε τὴν ὥρα, γιὰ δημοματογράφου ποὺ τιμᾷ τὰ νεοελληνικὰ γράμματα, μ' ἔργα σὰν τὴ «Λιλή» καὶ ἄλλα, — ἔγραψε τελευταῖα ἔργον συνθετικώτερον, ρομάντζο μὲ ἀληθινὴν πνοήν, ὅπου βρῆκε ὅλη τὴν εὐκαιρίαν νὰ ξετυλίξει τὰ σημαντικὰ του χαρίσματα, σὲ σελίδας ποὺ θ' ἀπολάψουνη γιὰ κάμποσα φύλλα οἱ ἀναγνώστες τοῦ «Νουμά».

Φιλολογικὲς ὁμιλίαι: «Ὁ Παλαμῆς»

— Στις 21 τοῦ Ἀπριλίου ἡμέρα Πέμπτη ὥρα 8.

φτά τὸ δειλινό, θὰ γίνει στὸ «Ἑλληνικὸ Ὀδείο» ἡ προαγγελμένη φιλολογικὴ ὁμιλία γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ ἀπὸ τὸν κ. Ρήγα Γκόλφη. Ἡ κ. Θεώνη Δρακοπούλου, καθηγήτρια τοῦ Ὀδείου, κ' οἱ πικρὰ διαλεχτές της μαθήτριες θ' ἀπαγγείλουνε χαρακτηριστικὰ ποιήματα τοῦ Παλαμᾶ, γιὰ νὰ δώσουνε ἔτσι μιὰ σύντομη, μὰ ζωηρὴ εἰκόνα τοῦ πολύμορφου ἔργου τοῦ ποιητῆ. Θ' ἀπαγγελθοῦνε ἀπὸ τὸν «Ὑμνο τῆς Ἀθηνᾶς» καὶ τοὺς «Τάφους τοῦ Κεραμεικοῦ» τὰ πιὸ σημαντικὰ μέρη. Ἡ «Χώρα ποὺ δὲν πεθαίνει», «Μίλημα μὲ τὰ λουλούδια», ἀπὸ τῆς «Ἐκατὸ φωνῆς τῆς Ἀσάλευτης Ζωῆς», ἡ «Κασσιανή» κ.λ.π. Ὡς κ' ἕνα ἀνέκδοτο ποίημα τοῦ Παλαμᾶ: «Τὸ τραγούδι τοῦ τρελοῦ».

Τὸ «Καινουργιο σπίτι»

— Ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο Ἑλευθεριουδάκη βγήκε σὲ τόμο τοῦτο τῆς μέρες τὸ ἀνέκδοτο τρίπραχτο κοινωνικὸ δράμα τοῦ Δ. Π. Ταγκόπουλου: «Τὸ καινουργιο σπίτι». Μπροστὰ ἀπὸ τὸ δράμα, εἶναι, σὰν πρόλογος, μιὰ πολυεπίδη μελέτη τοῦ κ. Γρ. Ξενοπούλου: «Τὸ δράμα τῶν ἰδεῶν κι ὁ κ. Ταγκόπουλος». Τὸ «Καινουργιο σπίτι» πουλιέται δρ. 6. Οἱ φίλοι τοῦ «Νουμᾶ» δὲς τὸ ζητήσουν ἀπὸ τὸ «Ἀθηναϊκὸ βιβλιοπωλεῖο» Σοφοκλέους 3.

ΞΕΝΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Καινουργίες γαλλικῆς ποιητικῆς συλλογῆς. — Μιὰ χορεύτρα πέθανε» δράμα τοῦ κ. ντε Μπαρζύ. — Ρομάντζα τῶν κ. Μπορντώ, Μπενουά, Μπονζάν, Νιέτς, ντε Νερέϊτ. — Ζὰν Ζωρὲς «Διαλεχτές σελίδες» — Μπλάσκο Ἰμπανέξ. — Δυὸ Πορτογάλλοι ποιητές. — Ἐνας Ὀλλανδέζος ρομαντζογράφος.

— Ἀφθονες οἱ ποιητικῆς συλλογῆς ποὺ τώρα μὲ τὴν ἀνοιξὴ βγήκαν στὴ Γαλλία. Πρῶτος ἔρχεται ὁ γνωστός μας ποιητῆς Φρανσίς Ζὰμ μὲ «Τὸ μνημὸ τοῦ Λαφονταίν καὶ τὰ Μετρημένα Τραγούδια». Μὲ τὸ γνωστό του εὐθυμο τόνο καὶ τὴ βαθύτητα ποὺ βγαίνει ἀπ' τὰ πράγματα ποὺ περιγράφει, ὑμνεῖ τὴ γῆ καὶ μᾶς δίνει ὄμορφες γεωργικῆς εἰκόνες στὰ «Μετρημένα τραγούδια».

— Κι ὁ Φρεντερικ Πλεσαί σὰν τὸ Φρανσίς Ζὰμ στὸ «Στεφάνι τοῦ κισσοῦ» ἀγαπᾶ καὶ ὑμνεῖ τοὺς κάμπους, τῆς δουλειῆς καὶ τῆς διασκέδασής τους καὶ τὴ βαθειὰ καλωσύνη ποὺ δίνει στὸν ἄνθρωπο ἡ ἀγάπη τῆς Γῆς. Μὲ κάποια βιργιλιακὴ ἀκριβεία περιγράφει σὲνα μεγάλο ποίημα πῶς μαζεύουν τῆς πατάτες.

— Μὲ ξωτικό χρῶμα καὶ μὲ μιὰ λεπτὴ ψυχικότητα εἶναι γραμμένες οἱ *Debarcadées*, τραγούδια

τοῦ κ. Ζὺλ Συπερβιέλ, βγαλμένα ἀπ' τῆς ἐντύπωσες τῶν ταξιδιῶν του στὴ νότια Ἀμερικὴ.

— Ὁ Γκαστον Πικάρ, μὲ τὴν καινούργια συλλογὴ του «Ἡ καρδιά παραδίνεται» δείχνεται ἕνας ἀπ' τοὺς σπουδαιότερους *maîtres* τοῦ λευτέρου στίχου. Μὲς στὰ ἑπτὰ τραγούδια ποὺ ἀποτελοῦνε τὴ συλλογὴ καταφέρει μὲ τῆς ἐδῶ καὶ κεῖ σπαρμένες μεπιτηδειότητα ρίμες, μὲ τοὺς ἄπλευρους ρυθμούς καὶ τὰ γυρίσματα τοῦ στίχου νὰ ἐξωτερικέψει τέλεια τὰ ὄμορφα καὶ παθητικὰ αἰσθηματικὰ τῆς καρδιάς του..

— Ὁ δυὸ φορές βραβευμένος ἀπὸ τὴ Γαλλικὴ Ἀκαδημία ποιητῆς Μαρσέλ Τουσσαιν Κολλιγιὸν σκοτώθηκε στὸν πόλεμο. Οἱ φίλοι του τώρα βγάζουν τὰ τελευταῖα τραγούδια του μὲ τὸν τίτλο «Μὲ τὰ ματόφρυδα χαμηλωμένα». Ἐκεῖ μέσα βρίσκονται στίχοι ὄμορφοι, ὄλο δροσιὰ κ' αἴστημα.

— Τέσσερις γυναίκες συλλογῆς, κ' οἱ τέσσερις μ' ἐρωτικὰ τραγούδια. Εἶναι τῆς κ. Μαργκερίτ Κερσέν «Ἡ εὐτυχία αὐτοῦ τοῦ προῖνου» μὲ τοὺς ἀπλοὺς καὶ κλασικοὺς ρυθμούς καὶ τὸ μετρημένο καὶ γεμάτο φῶς αἴστημα, τὸ «Ἐρωτικὸ τραγούδι» τῆς κ. Γεωργίας Βαλιέρ ποὺ μὲ τὸ μέτωπο ἀκουμπισμένο στὸν ὄμο τοῦ φίλου τῆς γεμίζει τρυφεράδα ποὺ τῆς δίνει δύναμη, θάρρος κ' εὐγένεια καὶ ψάλλει μὲ φλόγα τὸν ἔρωτά της. «Γύρω σὲνα παλιὸ θέμα» εἶναι ἡ συλλογὴ τῆς ὀδοῦ Τεὸ Μαρτέν μὲ χρώματα κάτω κοινὰ καὶ συνηθισμένα μὰ μὲ ἀληθινὴ συγκίνηση, καὶ τέλος «Ἡ φωλιά στὸν ἥλιο» εἶναι οἱ ξεμολόγησες τῆς κ. Μαρσέλ Μαρτύ ποὺ δείχνουν μιὰ βασανισμένη ψυχὴ μὰ ὄχι καὶ κανένα σπουδαῖο ποιητικὸ ταλέντο.

— Ἄλλες ποιητικῆς συλλογῆς εἶναι τοῦ Ἀνρὺ Φορκὰξ «Ὁ θλιβερός κι ὠραῖος ἔρωτάς μου», τοῦ Ζὰν Νιτὸρ «Τὰ παλιὰ θέματα», τοῦ Ἀνρὺ Μπαρτοῦ ἡ «Ξεφυλλισμένη καρδιά» τοῦ Λὺκ Σαλύστ «Δεκάτη ἡδονιστικὰ ποιήματα» κι ἄλλα.

— «Μιὰ χορεύτρα πέθανε». Δράμα τοῦ κ. ντε Μπαρζύ. Βγήκε σὲ βιβλίο καὶ παίζεται καὶ στὸ ἐθνικὸ θέατρο τοῦ Ὀδείου. Μὲ πολλὰ δραματικὰ ἐπεισόδια κι ἀληθινὴ τέχνη ξετάζεται ἂν ἔχει τὸ δικαίωμα ἕνας ἐξαιρετικὸς ἄνθρωπος νὰ πέφτει σὲ σφάλματα ποὺ δὲν μποροῦν νὰ πέσουν σαυτὰ οἱ κοινοὶ ἄνθρωποι ἀτιμώρητα. Ὁ ἥρωας, ὁ Μπαρσάνζ, ἀρχηγὸς τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος, ἔχει ἐρωμένη μιὰ χορεύτρα ποὺ δὲν ξαίρει τὸνομά του καὶ τὴν κοινωνικὴ του θέση. Μαθαίνοντας ὁ Μπαρσάνζ πῶς ἡ ἐρωμένη του θάφρευε μὲ κάποιον Φρέντ πάει σπῆτι τῆς νὰ τὴν μολοῖσει, κ' ἐπειδὴ αὐτὴ φωνάζει, τὴ σκοτώνει.

Φεύγει. Σπῆτι του νοιώθει τύψεις καὶ θέλει νὰ παραδοθεῖ. Ἡ ἀδερφή του, μεγάλη σοσιαλίστρια κι αὐτὴ τοῦ λέει πῶς ἕνας ποῦχει τὴ ζωὴ του ἀφιερωμένη στὴ λευτεριά τῶσων ἀνθρώπων δὲν ἔχει τὸ

δικαίωμα να παραδοθεί γιατί σκότωσε μιὰ χορεύτρα. Μὰ φτάνουν οἱ ἡμεροῖδες καὶ βλέπει πὼς πιάσανε τὸν Φρέντ γιὰ φονιά, ἐπειδὴ τὸν ἤϋρανε κοντὰ στὸ πτώμα. Τότε οἱ τύψεις ἀξιάνουν, καὶ στὸ τέλος, ὅταν ὁ κλητοροῦμενος μὲ τὸ τηλέφωνο τοῦ ζητεῖ νὰ γενεῖ συνήγορός του, ὁ Μπαρσάνζ τρελλαίνεται.

Στὴν τρίτη πράξη βρίσκονται σὲνα θεραπευτήριο ὁ Μπαρσάνζ, πού συνέφερε ἀπ' τὴν τρέλλα του καὶ ὁ Φρέντ, πού ἀθωώθηκε, μὰ εἶχε κλονιστεῖ ἡ ὑγεία του. Ὁ Μπαρσάνζ τοῦ δηγιέται τὴν ἀληθινὴ ἱστορία τοῦ φόνου τῆς χορεύτρας. Ὁ Φρέντ τότε ἀπαιτεῖ νὰ παραδοθεῖ στὴν ἀστυνομία γιὰ νὰ ἰκανοποιηθεῖ αὐτὸς πού ἀδίκᾳ φυκαίστηκε. Τοῦ κάκου ὁ Μπαρσάνζ προσπαθεῖ νὰ τὸν πείσει μὲ τὰ ἐπιχειρήματα πού τοῦ λέγει αὐτοῦ τοῦ ἴδιου ἢ ἀδερφή του, ὁ Φρέντ δὲν ὑποχωρεῖ. Κι' ὁ Μπαρσάνζ ζητεῖ τουλάχιστο τὴν ἀδεια νὰ τιμωρηθεῖ μόνος του. Γιὰ νὰ μὴ φύγει, ὁ Φρέντ τοῦ παίρνει ἓνα γράμμα πού ὁμολογεῖ τὸν φόνου πού κανε. Σὲ λίγο φτάνει ὁ πατέρας τοῦ Φρέντ, καὶ ὅταν τὰ μαθαίνει ὅλα αὐτὰ, ἐξορκίζει τὸ γιό του, γιὰ χάρη τῆς ἰδέας πού πρέπει νὰ νικήσει, νὰ σκίσει τὸ ἐνοχοποιητικὸ γράμμα. Αὐτὸ καὶ γίνεται, μὰ εἶναι πιὰ ἀργά, γιατί ἀπ' τὴν πλαϊνὴ κάμαρα ἀκούγεται μιὰ πιστολιά. Ὁ Μπαρσάνζ τιμωρήθηκε μονάχος του, αὐτοχτόνησε. Τὸ συγκλονιστικὸ αὐτὸ δράμα ἔκανε μεγάλη ἐντύπωση στοὺς κριτικούς καὶ διανοούμενους, καὶ ἄρεσε καὶ στὸ πολὺ θεατρικὸ κοινό.

— Δυὸ maîtres τοῦ Γαλλικοῦ ρομάντζου, ὁ ἀκαδημαϊκὸς Ἄνρὺ Μπορντώ καὶ ὁ Πιέρ Μπενουᾶ τῆς Ἀτλαντίδας, μᾶς δώσανε καινούργια δείγματα τῆς τέχνης τους, «Τὸ νεκρὸ σπίτι» ὁ πρῶτος, καὶ τὸ «Φράχτη τῶν γιγάντων» ὁ δεύτερος. Γιαυτὰ τὰ δυὸ ρομάντζα, πού κανανε τόσο θόρυβο καὶ πρὶν ἀκόμα βγοῦν, θὰ μιλήσουμε πλατύτερα στὸ ἐρχόμενον φύλλο.

— Ἐνα ἀνθρωπιστικὸ ρομάντζο τοῦ Φ. Μπονζάν «Ἱστορία δώδεκα ὥρων». Εἶν' ἓνας παράξενος διάλογος αἰχμαλώτων μέσα σὲ μιὰ Γερμανικὴ παράγκα. Κατὰ τὸ Ρωμαῖν Ρολλὰν εἶναι τὸ πιὸ δυνατὸ ἔργο σκέψης πού διάβασε, ἀπ' ὅσα γράφτηκαν γιὰ τὸν πόλεμο.

— «Ἡ Εὐτυχία τοῦ κ. Πρυνέ». Τρυφερὸ ρομάντζο τοῦ Λέον Ντέτς, πού περιγράφει τὴν ἱστορία ἐνὸς γεροντοπαλῆκαρου πού στὰ γερατειὰ του βρῆκε τὴν εὐτυχία του σὲ μιὰ μικροῦλα, τὴ Ζακελίνα. Πᾶνε ταξίδι στὴν Ἑλλάδα, μὰ κεῖ ἡ Ζακελίνα τοῦ γεύγει. Ἡ δυστυχία βρίσκει τὸ γέρο κ. Πρυνέ, ὅταν ἡ Ζακελίνα ξανάρχεται μετανιωμένη, ὅλο κλάματα καὶ ὅλο ἀγάπη. Τὰ περασμένα ξεχιοῦνται ἀμέσως καὶ ξανάρχονται στὴν πρώτη, ἡρεμὴ ζωὴ.

— «Τὸ βοτάνι τῆς ἀγάπης μου» τοῦ κ. Ροζὲ ντὲ Νερεϊπ. Αἰσθηματικὴ ἱστορία καμωμένη ἀπὸ μικρὰ κομμάτια λυρικῆς πρόζας ὅπου ὁ συγγραφεὺς ἔχει δεῖξει μὲ λαμπερόχρωμες ἔκφρασεις τὶς διαφορὰς περιόδους ἐνὸς μεγάλου ἔρωτα, πού γεννιέται, ἀξιάνει, σταμα-

ταί, ξαναγεννιέται, καὶ τέλος σταματᾷει μονάχος του ἀπότομα γιὰ νὰ κρατήσῃ τὴ βεβαιότητα πὼς ποτὲ δὲ θὰ πεθάνει. Μὲς στὸ βιβλίον αὐτὸ βρίσκεται μιὰ παθητικὴ συγκίνηση, συμγμένη μὲ μεγάλη λεπτότητα ἀνάλυσης.

— Οἱ διαλεχτὲς σελίδες τοῦ Ζᾶν Ζωρές, τοῦ μεγάλου Γάλλου σοσιαλιστῆ πού δολοφονήθηκε τὸ 1914 στὸ Παρίσι, τὴ βραδιὰ πού κηρύχθηκε ὁ μεγάλος πόλεμος, βγῆκαν τελευταῖα σὲ μεγάλο τόμο ἀπὸ 450 σελίδες. Ἐκεῖ μέσα εἶναι πολλὲς ἀνθρωπιστικὲς, φιλολογικὲς καὶ φιλοσοφικὲς μελέτες. Στὸ ἐρχόμενον φύλλο τοῦ Νουμᾶ νὰ δώσουμε μερικὰ ἀπ' τὰ χαρακτηριστικώτερα κομμάτια.

— Ὑστερ' ἀπὸ τὸν Μπαλζάκ, τὸ Ντοστογιέφσκι καὶ τὸ Σιέγκεβιτς, ὁ Μπλάσκο Ἰμπανέξ. Ὁ Ἰσπανὸς αὐτὸς ρομαντζογράφος εἶν' ὁ καινούργιος κολοσσός. Ὁ πόλεμος ἔδωκε ἀφορμὴ νὰ γνωριστῆ ἔξω ἀπὸ τὸν τόπο του. Σήμερα τὰ ρομάντζα του, μεταφρασμένα σὲ πολλὲς γλώσσες, διαβάζονται ἀπὸ ἑκατομμύρια κόσμου. Στὴν περιγραφή, ἡ πέννα του εἶναι ἐπική. Ἡ ψυχολογία του βαθύτατη: εἶν' ὁ μεγάλος ἀνατόμος τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, ὕστερ' ἀπ' τὸν Ντοστογιέφσκι. Κι ὅλες τὶς ἄλλες ἀρετὲς τοῦ ἔργου του τὶς πλημμυράει, τὶς σκεπάζει, ἓνας ὠκεανὸς ἀγάπης καὶ συμπόνιας, πού χωρὶς αὐτὴν τὸ σπουδαιότερο καλλιτεχνικὸ ἔργο εἶναι ἓνα μηδενικό. Ἀπ' ὅλα τὰ ἔργα του ξεχωρίζουν τὸ πολεμικὸ ρομάντζο «Οἱ τέσσερις καθάρσεις τῆς ἀποκάλυψης» τὸ βαθιὰ ψυχολογικὸ «Ἡ ἄμορφη γυμνὴ γυναίκα» καὶ τὸ γεμιστὸ πόνο γιὰ τὶς λαϊκὲς τάξεις «Ἡ καταραμένη γίς». Καὶ ἄλλα του ρομάντζα ὅμως, καμμιὰ εἰκοσαριά πάνω κάτω, δὲν εἶναι καθόλου κατώτερα.

— Namarodos : σονέτα τῆς πορτογαλλίδας ποιήτριας κ. Βιργίνιας Βικτορίνο. Ἀπ' αὐτὰ ξεχωρίζουμε Τὰ μάτια σου, Τὰ γράμματά σου, Βροχὴ, Δάκρυα, Θλίψη καὶ περηφάνεια. Αὐτὴρμητα ἀναβροῦζουν κεῖθε μέσα μιὰ ἀληθινὴ εὐαισθησία, ἓνα ἀγνὸ πάθος κ' ἓνας πληγωμένος ἀνθρωπισμὸς.

— «Οἱ ὄρες τοῦ Θεοῦ». Τραγούδια τοῦ Μαρία ντὲ Γκλόρια Τεξείρα ντὲ Βασκοντσέλος. Στὸν πόνο τοῦ ποιητῆ σμίγει τὸν πόνο τῆς ἡ φύσης καὶ βγαίνει ἓνα τρυφερὸ καὶ συγκινητικὸ τραγούδι.

— Ἡ γνωστὴ γαλλίδα ποιήτρια κ. Ἀντριανὴ Λωτὲρ μᾶς παρουσιάζει στὸ τελευταῖο φύλλο τοῦ περιοδικοῦ «Le Monde Nouveau» τὸν Ὀλλανδέζον ρομαντζογράφον Λουὶ Κουπερούς, μὲ τὸν ὄγκον τοῦ ἔργου του : ρομάντζων ἰδεολογικῶν, ψυχολογικῶν καὶ ἱστορικῶν, καὶ συμβολικῶν παραμυθιῶν. Μᾶς δείχνει τὴ λατινικὴ ψυχὴ τοῦ ρομαντζογράφου πού εἶναι μαγεμένη γιὰ τὴν Ἰταλία, καὶ γιὰυτὴν ἀφίνει τὴν διμυληρὴ πατριδα του. Στὸ τέλος μᾶς δίνει ἓνα θαυμάσιον ἀπόσπασμα ἀπὸ ἓνα συμβολικὸ μῦθον τοῦ «Ἡ Ψυχὴ» πού εἶναι δείγμα τῆς λεπτῆς καὶ τρυφερῆς μὰ καὶ μεγάλης τέχνης τοῦ Ὀλλανδέζου ρομαντζογράφου.

ΑΛΛΟΥ Κ' ΕΔΩ

Φίλε κύριε Ταγκόπουλε.

Στόν τελευταίο «Νουμά» (ἀρ. 7) κάνεις σ' ένα ἀρθράκι ένα ύπαινωμό γιά μένα πού ἀντανακλά και στο κόμμα μου, τού όποιου είμαι Γραμματέας. 'Απ' ἀφορμή τής θεατρικής παράστασης στήν Πόλη τού «Λυτρωμού» σου από τούς έκει συντρόφους μας τού «Νέου 'Ανθρώπου» και τής «Πανεργατικής» μ' έρωτάς τι κάνουμε έμεις έδώ στήν 'Αθήνα γιά να μορφώσουμε τούς έργάτες :

'Ο αγαπητός «Νουμάς» θά έπρεπε να μάθει πώς και επί τέλους κάνουμε κ' έμεις έδώ στήν 'Αθήνα. Με τή διαφορά όμως ότι έδώ, αντίθετα από τήν Πόλη, (στήν όποίαν αν και υπάρχει τουρκικός ζυγός και τουρκική βαρβαρότης, ό χωροφυλακιστικός βούρδουλας ξέν καταδιώκει τήν φιλολογία,) υπάρχει με τό παραπάνω τόση «'Ελευθερία» ώστε ό Διευθυντής τής 'Ασιατικής να μη θέλει ν' άκοση γιά φιλολογίες και κενσεφέλας, ή καλύτερα να μη δίδει τό δικαίωμα στους κομμουνιστές να ενδιαφέρονται γιά τέτοια μικροπράγματα ! 'Εξ άλλου έχουμε πικρή πείρα τό τι θά πη έλευθερία και έλευθερα σκέψη στήν 'Ελλάδα—οι έλληνες λής βάρβαρης Τουρκίας βλέπεις είναι πιδ έλευθεροι από έμάς τούς δήθεν «έλευθερους.» Τis προάλλες άκόμα συρθήκανε γνωστοί σου σύντροφοί μας στα μπουντρούμια τής Παλιάς στρατώνας γιατί τολμήσανε και να σκεφτούνε άκόμα ότι μπορούσαν να εκδόνουν ξένα λογοτεχνικά έργα άνθρωπιστικά. Να λοιπόν πού βρίσκεται ή αλήθεια. Οι σύντροφοί μας τής Πόλης (οι ύπόδουλοι άδελφοί μας κατά τήν έπίσημη φρασολογία) είναι έλευθεροι να παρασταίνουν, να μεταφράζουν και να διαβάζουν ό, τι έργα τούς κατέβει, έμεις έδώ (στήν κοιτίδα τής έλευθερίας) πάμε στο φρέσκο, όχι αν μεταφράσουμε, αλλά και αν σκεφτοίμε να μεταφράσουμε ξένα άριστουργήματα. 'Η έπίσημη δικαιοσύνη τουλάχιστον άδτην τήν φιλελεύθερη έρμηνεία έδωκε στο έγκλημά μας αυτό. γιατί δεν είχαν καν ούτε κυκλοφορήσει οι μεταφράσεις.

Και γιά να τελειώνω προσθέτω και τούτο άκόμα, ότι καλλιτεχνικές εικόνες (άπομιμήσεις ξένων άριστουργημάτων) καθώς και προσωπογραφίες όχι μοναχά τού Μάρξ και τού Λένιν, αλλά και τού Ντάρβιν, Λαμάρκ, κατεσχέθησαν ως επικίνδυνες εις τήν . . . δημοσίαν ασφάλεια. "Αν δε σου δίνει κόπο μπορείς να επισκεφτείς τό «Ριζοσπάστη» γιά να δής και από κοντά έξω από τήν πόρτα του τούς «άπελευθερωτάς χυφιέδες.»

'Ελπίζω να σου είναι άρκετά αυτά γιά να μαντεύσης τήν αίτία πού μās αναγκάζει να μη μπορούμε να δείξουμε όλο μας τό ενδιαφέρο προς τά Γράμματα και τις 'Ωραίες Τέχνες. Σε μās τούς κομμουνιστές τής προαιέουσας άπαγορεύεται.

Σε διαβεβαιώνω όμως πώς τό Κομμουνιστικό Κόμμα έχει τις καλύτερες διαθέσεις γιά τή μόρφωση τού έργάτη και με στοργή παρακολουθεί τή σύγχρονη δική μας λογοτεχνία, στήν προσπάθειά της να μās δώσει έργα πού ν' ανταποκρίνονται στις σύγχρονες αντίληψεις, έμπνευσμένα από τό νέο πνεύμα τής επαναστατικής εποχής μας, τήν όποία φωτίζει

και έμπνέει ή μεγαλύτερη επανάσταση τών αιώνων, ή Ρωσική επανάσταση.

Με μεγάλη έχτίμηση
I. ΚΟΡΣΑΤΟΣ.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ

Ο ΛΟΓΟΣ. Πόλη. Φλεβάρης 1922. Με συνεργασία Ελ. Γιανίδη, Βενέζη, 'Αλκη Θούλου, Μπεκέ, Μαιέλη, Σπαταλά, Χρ. 'Εσπέρα, 'Ανατολέα, Βάλσα, 'Αγ. Σημριώτη κτλ.

ΠΑΙΔΙΚΗ ΧΑΡΑ άριθ. 6, τού 5 'Απριλ. με τό «Πάσχα τής 'Αγάπης» τού κ. Π. Πικρού, με τό «'Ημερολόγιο» τού Φιλήντα, με ποιήματα Στ. Σπεράντσα, Φιλήντα, Καρυωτάκη κτλ.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ. Καινούριο δημοτικιστικό περιοδικό πού βγήκε στή Θεσσαλονίκη. 'Εχει μερικά καλά πραγματάκια και τό «'Ανάθεμα» τού 'Αντρέγιεφ, μεταφρασμένο από τό Νίκο Καστρινό.

ΕΣΤΙΑΔΑ. Βγήκε τό 6ο φύλλο τού λαμπρού αυτού περιοδικού, γεμάτο από πλούσια και διαλεχτή φιλολογική ύλη.

Γράφετε σύντομα και καθαρογραμμένα γράμματα.

Κάποιος φίλος δανείστηκε ή πήρε μοναχός του από τό γραφείο, δε θυμόμαστε, τόν τόμο τού «Νουμά» τού 1912. Τόν παρακαλούμε, τόν ιετεύουμε, να μās τονέ στείλει στο βιβλιοπωλείο Γιανίδη (Σοφοκλ. 3) γιατί είναι κριμα, γιά να μην πούμε έγκλημα, να μās χαλάσει τή μοναδική μας σειρά, τή μόνη περιουσία πού άποχτήσαμε ύστερ' από είκοσάχρονους άγώνες. 'Ελπίζουμε όσο να βγει τόλο φύλλο να μās έχει σταλθεί ό τόμος κ' έτσι να μην άναγκαστούμε να ξανατυλώσουμε τούτη τήν έκκληση.

— κ. Γ. Χονδρ. 'Οχι και τόσο πετυχημένο. Ξαναδούλεψέ τ'ηνε— κ. 'Αλ Παπ Περιμένουμε κι άλλα. — κ. 'Εκ. Οικ. όχι και τόσο καλό— κ. Φιλ Βατ. θά δημοσιευτούν, — κ. Ζήα. Πικ. 'Απ' όλα, τό «Βελούχι» μās άρεσε. μά θέλει δουλειά άκόμη. Μη βαρεθείς. Ξαναδούλεψέ το και στείλ' το μας — κ. Κ. Δελ. Δέν είναι άσχημο μά οι στίχοι του άδυνατίζουν πού και πού. — κ. Καισ. 'Εμ. θά δημοσιευτεί άργότερα.